

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

**Česká zemědělská
univerzita v Praze**

Nadaní žáci na středních odborných školách

Závěrečná práce

Autor: Ing. Kristýna Divišová

Vedoucí práce: PhDr. Andrea Hlubučková

2023

Zadávací list

ČESTNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem závěrečnou práci na téma:

Nadaní žáci na středních odborných školách

vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých informačních zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji závěrečnou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním závěrečné práce souhlasím s jejím zveřejněním podle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne

.....
(podpis autora práce)

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych touto cestou poděkovala paní PhDr. Andree Hlubučkové za její věcné rady a připomínky při vypracování této závěrečné práce. Dále bych chtěla poděkovat vedení a učitelům ze Středního odborného učiliště v Domažlicích, ze Střední odborné školy ve Stodě a ze Středního odborného učiliště v Horšovském Týně, za jejich spolupráci a ochotu podílet se na této závěrečné práci.

Abstrakt

Závěrečná práce “Nadaní žáci na středních odborných školách” pojednává o problematice nadaných žáků na středních odborných školách.

Hlavním cílem této práce bylo mapování situace, práce a identifikace nadaných žáků v prostředí nejméně dvou středních odborných škol.

V teoretické části byla práce zaměřena na nastínění dané problematiky, ve které byly definovány základní pojmy jako nadání, talent a inteligence. Byly popsány jednotlivé jejich druhy a oblasti. Nedílnou součástí této teoretické části byly i kapitoly: Charakteristika a identifikace nadaného žáka, Způsoby práce s nadanými žáky.

V praktické části byla práce zaměřena na průzkum situace nadaných žáků na středních odborných školách, který byl učiněn formou strukturovaného rozhovoru. Průzkumný rozhovor byl veden na třech středních odborných školách.

V rámci výsledků bylo zjištěno, že na všech dotazovaných školách se nacházejí nadaní žáci. Hlavní oblastí nadání je manuální zručnost, kreativita, sport nebo cizí jazyk. Identifikace těchto žáků probíhá primárně vyzorováním od vyučujících. Identifikovaní nadaní žáci jsou integrováni společně s ostatními spolužáky v klasických třídách. Školy většinou nadané žáky podporují formou možnosti účasti na odborných soutěžích a olympiádách.

V závěru práce byly stanoveny další možnosti podpory a způsoby práce s nadanými žáky na středních odborných školách.

Klíčová slova

Nadání, nadané dítě, talent, inteligence, střední odborné školy, průzkum

Abstract

The final thesis „*Gifted pupils at secondary vocational schools*“ deals with the issue of gifted students at secondary vocational schools.

The main goal of this thesis was mapping the situation, work and identification of gifted pupils in the environment of at least two secondary vocational schools.

The theoretical part of this thesis was focused on outlining the given issue, in which basic concepts such as giftedness, talent and intelligence were defined. Their individual species and areas were described. The following chapters were an integral part of this theoretical part: Characteristics and identification of a gifted pupil, Methods of work with gifted pupils.

The practical part of this thesis was focused on the exploration of gifted pupils' situation at secondary vocational schools, which was conducted in the form of a structured interview. The exploratory interview was conducted at three secondary vocational schools.

As part of the results, it was found out that there are gifted pupils in all interviewed schools. The main area of talent is manual dexterity, creativity, sports and foreign language. The identification of these pupils takes place primarily through observation by teachers. Identified gifted pupils are integrated together with other classmates in classical classes. Schools usually support gifted pupils in the form of the opportunity to participate in professional competitions and Olympiads.

At the end of this thesis, other support options and ways of working with gifted pupils at secondary vocational schools were determined.

Keywords

Giftedness, Gifted Child, Talent, Intelligence, Secondary Vocational Schools, Exploration

OBSAH

ÚVOD	10
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	
1 Cíl a metodika	12
2 Vymezení dané problematiky – nadání, talent, inteligence.....	13
2.1 Definice pojmů nadání a talent.....	13
2.1.1 Definice nadání.....	13
2.1.2 Definice talentu	15
2.2 Druhy nadání	17
2.3 Oblasti nadání	19
2.4 Definice pojmu inteligence.....	21
2.4.1 Definice inteligence.....	21
2.4.2 Druhy inteligence	22
2.4.3 Stupně inteligence	24
2.4.4 Měření inteligence	25
3 Charakteristika nadaného žáka.....	29
3.1 Typologie nadaných žáků	31
4 Identifikace nadaného žáka	35
4.1 Proces identifikace.....	35
4.2 Způsoby identifikace	37
4.3 Proces identifikace na středních odborných školách.....	39
5 Způsoby práce s nadanými žáky	41
5.1 Akcelerace (urychlení).....	42
5.2 Obohacování (enrichment)	42
5.3 Individuální vzdělávací plán (IVP).....	43
PRAKTICKÁ ČÁST	

6	Vlastní šetření	45
6.1	Charakteristika místa šetření.....	45
6.1.1	Střední odborné učiliště Domažlice	45
6.1.2	Střední odborné učiliště Domažlice - škola Stod	46
6.1.3	Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn	46
6.2	Strukturované rozhovory	47
6.2.1	Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborné učiliště Domažlice (respondent A).....	47
6.2.2	Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborné učiliště Domažlice – Stod (respondent B).....	51
6.2.3	Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn (respondent C).....	55
6.3	Zhodnocení výsledků strukturovaných rozhovorů	61
6.3.1	Výsledky rozhovoru respondent A – Střední odborné učiliště Domažlice.....	61
6.3.2	Výsledky rozhovoru respondent B – Střední odborné učiliště Domažlice – Stod	62
6.3.3	Výsledky rozhovoru respondent C – Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn.....	63
7	Vlastní doporučení	66
	ZÁVĚR.....	68
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	70
	SEZNAM OBRÁZKŮ	75
	SEZNAM PŘÍLOH	76
	PŘÍLOHA	

ÚVOD

Nadání žáků je téma, kterému se ve vzdělávací oblasti věnuje zvláštní pozornost. Nadaní žáci mají jedinečné schopnosti, které mohou přinést velký prospěch nejen jim samotným, ale také celé společnosti.

Značným problémem je však samotná identifikace nadání u žáka a jeho následný rozvoj a podpora. Podle České školní inspekce základní a střední školy v České republice registrují asi 42 tisíc nadaných a 1000 mimořádně nadaných. Ve skutečnosti je podle odhadů těchto žáků přibližně 180 tisíc. To, proč jsou zjištěná čísla takto odlišná, přisuzuje Česká školní inspekce tomu, že učitelé často neumějí nadání a talent rozeznat nebo nevědí, jak ho u žáků podporovat. Největší problém je shledáván v dominantním postavení učitele ve výuce, což brání projevení nadání u žáků (Metro, 2022).

Řada odborníků se shoduje v tom, že včasná a správná identifikace nadaného jedince má vliv na jeho další rozvoj, a to jak v oblasti schopností, charakteru, tak i ve výběru budoucí práce.

Odborná podpora a péče o nadané děti je velice důležitá a má smysl. Jelikož, jak již bylo řečeno, nadaní a talentovaní jedinci mohou přispět k rozvoji celé společnosti. Nadaní jedinci svými schopnostmi tvoří nejen nové hodnoty, postupy nebo objevy, ale jejich práce je i ekonomicky hodnotná.

Užitek z jejich nadání může čerpat každý z nás.

Téma závěrečné práce *“Nadání žáci na středních odborných školách”* jsem si vybrala záměrně. Můj táta je učitelem odborného výcviku a často mi vyprávěl o svých žácích.

Velmi mě překvapilo, jak značné rozdíly mezi žáky se mohou v rámci jednoho oboru nebo i jedné třídy vyskytovat. Začala jsem se blíže zajímat o to, zda se na “tátovo” škole vyskytují i žáci, kteří nějak svými schopnostmi výrazně vyčnívají.

Odpověď byla ANO.

Tato odpověď mě přiměla k myšlence, zda je tomu tak i na jiných odborných školách.

Závěrečná práce se skládá ze dvou částí: teoretická a praktická.

V teoretické části nalezneme zjištěné poznatky z odborné literatury. Daná problematika je rozdělena do čtyř hlavních kapitol. V první kapitole nalezneme definice pojmů nadání, talent a inteligence. Zároveň jsou zde popsány jejich druhy. Druhá kapitola se věnuje charakteristice nadaného žáka. Třetí kapitola pojednává o identifikaci nadaného žáka, jak probíhá a jaké jsou její způsoby. Poslední kapitola je věnována způsobům práce s nadanými žáky.

V praktické části nalezneme vlastní průzkum, který byl uskutečněn formou strukturovaného rozhovoru. Rozhovor se odehrával na 3 vybraných středních odborných školách.

V závislosti na vyhodnocení rozhovorů bylo stanoveno doporučení pro další podporu a práci s nadanými žáky na těchto vybraných školách.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Cíl a metodika

Cílem práce bylo mapování práce s nadanými žáky ve středním odborném vzdělávání. V rámci práce byla specifikována problematika nadaných žáků a práce s nimi v prostředí nejméně dvou středních odborných škol. V tomto prostředí proběhlo průzkumné šetření tamní praxe.

V teoretické části práce byla zpracována definice a popis nadání, zejména v dané věkové skupině středoškolských studentů. Vycházelo se zejména z dostupné odborné literatury.

V praktické části práce byl sestaven strukturovaný rozhovor, jehož cílem bylo zmapovat práci s nadaným žákem v prostředí školy. Strukturovaný rozhovor se zaměřoval na otázky, jako: Nabízí škola nějaký specifický program těmto žákům? Jak mohou žáci své nadání rozvíjet?

Průzkumné šetření bylo uskutečněno nejméně na dvou středních odborných školách. V rámci závěru práce byly navrženy možnosti podpory nadaných žáků v dané škole.

2 Vymezení dané problematiky – nadání, talent, inteligence

2.1 Definice pojmů nadání a talent

Nadání a talent jsou pojmy, které lidstvo fascinují od nepaměti. Mnohé z nás zajímá, co nás činí jedinečnými a jaké přirozené schopnosti nás odlišují od ostatních. Pro některé lidi jsou nadání a talent klíčovými faktory k dosažení úspěchu v určité oblasti, zatímco pro jiné jsou to pouze mlhavé pojmy, které lze jen obtížně pochopit nebo i je konkrétněji definovat a vysvětlit.

V odborné literatuře a mezi erudovanými odborníky jsou značné rozpory v tom, co tyto jednotlivé pojmy znamenají, jaký mají vzájemný vztah, zda jsou to synonyma nebo ne. V různých publikacích se k tomuto tématu objevuje značné množství definic, avšak všechny definice se shodují v tom, že není stanovena žádná hranice, která nám říká, kdy je jedinec nadaný nebo talentovaný a kdy už ne.

V následujících kapitolách si rozebereme jednotlivé pojmy, co znamenají a zda se jejich významy liší.

2.1.1 Definice nadání

Jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, v odborné literatuře existuje nepřehledné množství definic a vymezení charakterizující pojem nadání.

„Nadání je intuitivně nejčastěji chápáno jako dar, který umožňuje člověku přesahovat výkony většiny ostatních, který umožňuje vyniknout, aniž to nadaného jedince stojí neobvykle velké úsilí“ (Havingerová, 2011, s. 14).

Na to navazuje i výrok z publikace Portešové (2003, s. 18). V anglickém jazyce je nadání vyjádřeno výrazem „*gift*“ nebo „*giftedness*“, které znamená dar nebo darování. I v češtině, slovenštině nebo v němčině je slovo nadání odvozeno ze slovesného základu „dát“. Tímto pojmem byl označován jev, který byl chápán jako něco na čem člověk nemá podíl, něco, co mu bylo darováno.

Nadání představuje soubor vloh, který má být předpokladem k úspěšnému rozvoji osobnosti jedince. Nejčastěji tento pojem bývá spojen s jedinci, kteří vykazují

nadprůměrné výsledky, a to jak v činnosti tělesné, tak i duševní (Hartl, Hartlová, 2000, s. 338).

Další autoři definují nadání takto: „*Nadání je souhrn schopností, jež pozitivně ovlivňují úspěšnost člověka ve vykonávání určitých činností*“ (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 12).

„*Nadání je biologický pojem, který označuje vysokou úroveň inteligence a indikuje předčasný a akcelerovaný vývoj funkcí mozku, zahrnuje smysly, emoce, poznání a intuici*“ (Clarková, 1992, in Jurášková, 2006, s. 15).

„*Nadání jedinci jsou ti, jejichž výkon je dlouhodobě pozoruhodný z jakékoliv hodnocené oblasti*“ P. Witty (Jurášková, 2006, s. 14).

Jednu z nejznámějších definic nadání stanovil v sedmdesátých letech americký školní inspektor Sydney Marland. Sydney Marland byl požádán, aby provedl širokospektrální šetření na amerických školách, jakým způsobem se pracuje s nadanými žáky a jakými způsoby o ně školy pečují. Vznikla z toho následující definice: „*...jsou to děti, které jsou identifikovány profesionálně kvalifikovanými osobami jako děti s přednostmi význačnými pro schopnost vysokého výkonu.*“

Tato definice byla dále rozvedena o část, ve které uvádí: „*Tyto děti vyžadují diferencované vzdělávací programy a služby nad rámec běžně poskytovaných klasickým vzdělávacím programem k tomu, aby mohly přispět ke svému prospěchu i užitku společnosti*“ (Marland, 1972, in Jurášková, 2006, s. 14).

Z jeho průzkumu také vyplynulo to, že děti, které jsou schopné vysokého výkonu, jsou ty, které vykazují úspěch nebo potencionální schopnosti v některé z těchto oblastí:

- **Všeobecně intelektová schopnost**
- **Specifická akademická schopnost**
- **Tvořivé nebo produktivní myšlení**
- **Vůdčí schopnosti**
- **Psychomotorické schopnosti** (Jurášková, 2006, s. 14)

Definici, která se vztahuje k oblastem nadání, stanovila také Clarková (1992, s. 6). Její definice říká, že za nadané a talentované děti můžeme označit ty děti, které podávají důkaz vysokého výkonu jejich schopností, a to v oblastech jako intelektuální a rozumové, umělecká, kreativní, vůdčí nebo ve specifické akademické oblasti, a které vyžadují k plnému rozvoji svých schopností podporu, služby nebo aktivity, které nejsou běžně školami poskytovány.

„Nadání je neobvykle rozvinutý stupeň všeobecné intelektové schopnosti, který na uplatnění indikovaného vzdělávacího potenciálu vyžaduje diferencované vyučování jak do šířky, tak do hloubky, a to nad úroveň která je běžně poskytována prostřednictvím běžných školních programů“ (Kingová a kol., 1985, in Jurášková, 2006, s. 15).

K tématu nadání se staví i Vyhláška č. 73/2005 Sb., která uvádí: *„mimořádně nadaným žákem se rozumí jedinec, jehož rozložení schopností dosahuje mimořádné úrovně při vysoké tvořivosti v celém okruhu činností nebo v jednotlivých rozumových oblastech, pohybových, uměleckých a sociálních dovednostech“* (zakonyprolidi.cz, Vyhláška č.73/2005 Sb., 2003).

2.1.2 Definice talentu

Tak jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, pojem „nadání“ nebo „talent“ nemá přesnou definici. V odborné, ale i laické veřejnosti panuje mnoho rozlišných názorů o tom, co jednotlivé pojmy znamenají. Většina publikací s tematikou nadání a talent tyto dva pojmy označuje za synonyma, avšak najdou se i zastánci toho názoru, že by nadání a talent měly být definovány odděleně.

Mezi zástupce odlišného vnímání nadání a talentu můžeme zařadit autory Subotníka a Knoteka (2009, in Mareš, 2013, s. 530), kteří uvádí, že talent a zároveň označení jedinců jako talentovaných je třeba přiřazovat pouze ke specifickým schopnostem a pro užší oblast, v níž se projevuje. Podle jejich názoru talent u jedince nemusí být stálý. Může dojít k jeho ustrnutí, zplanění nebo může být promarněn či potlačen. Předpokladem pro udržitelnost talentu je potřeba rozvíjení zjištěných schopností,

pracovat na sobě samým, ale i pracovat na rozvoji talentu pod vedením pedagogů, rodičů, trenérů, psychologů nebo mentorů.

Na tuto definici navazuje i Kouhoutek (1996, in Zhouf, 2006, s. 5.), který říká, že *„Talent je systém předpokladů pro tvořivou činnost v jedné nebo více oblastech. Talent předpokládá poměrně vysokou psychomotoricky podmíněnou úroveň nadání a umožňuje dosáhnout v určité oblasti vynikajících úspěchů“*. Zároveň také dodává, že samotný talent není zárukou úspěchu v dané oblasti. K tomu, aby byl talent dále rozvíjen a talentovaný, aby byl úspěšný, je potřeba cvičení, tréninku, učení a péle.

Mareš (2013, s. 530) ve své publikaci interpretuje definici talentu následovně: *„Talent je v diferencovaném pojetí chápán jako realizace nadání, projevení se, uplatnění původně skrytých možností. Musí však jít o opakované prokázání pozoruhodných výsledků v určité oblasti lidské činnosti, které zaregistruje jak společnost, tak jedinec sám. V tomto smyslu představuje talent vyšší, rozvinutější úroveň než nadání“*.

Další definici talentu představuje Šimoník (2010, s. 9), který tvrdí, že *„Talent se vyznačuje zpravidla v určité oblasti – hudební, sportovní, umělecké, matematické, literární, aj.“*

Taylor (1986, in Jurášková, 2006, s. 86) poukazuje na to, že by na školách neměl být kladen největší důraz pouze na akademický rozvoj, ale je potřeba brát ohled i na ostatní oblasti. Pro svůj vzdělávací model stanovil osm různých druhů talentu:

- 1. Akademický talent**
- 2. Produktivní myšlení**
- 3. Komunikační talent**
- 4. Prediktivní talent**
- 5. Plánovací talent**
- 6. Implementace**
- 7. Vztahy mezi lidmi**
- 8. Rozlišování příležitostí**

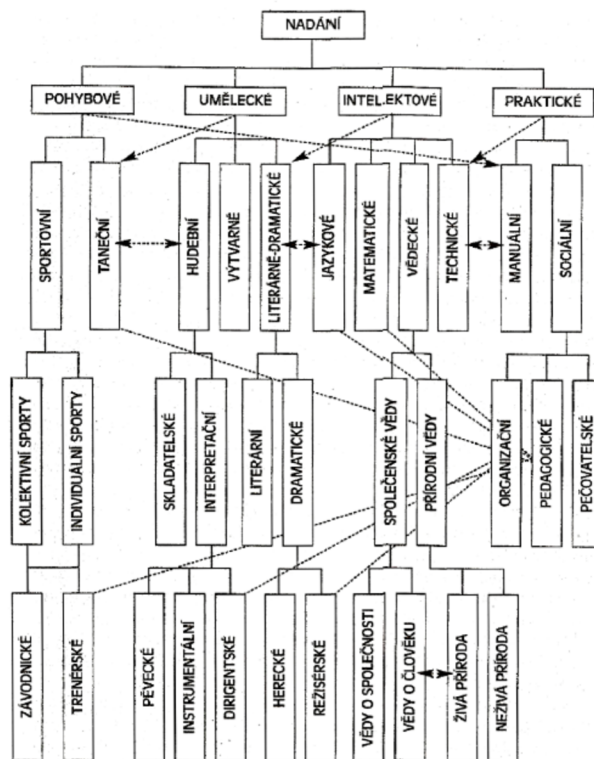
2.2 Druhy nadání

Stejně tak jako u definice nadání a talentu se autoři odborných publikací neshodují ani v tématu druhy nadání. V literatuře se objevují různé formy dělení.

V historii zkoumání a vývoje mělo nadání pouze jednodimenzionální pojetí a to, že za vysokým nadáním stojí pouze intelektové schopnosti. Od tohoto pojetí se však již upustilo. Nadání je chápáno jako souhrn a kombinace různých schopností, druhů a oblastí nadání nebo výkonnosti jedince. V jedné činnosti se může však objevit hned několik druhů nadání.

Dočkal (2005, s. 179) kategorizuje nadání do čtyř druhů – **rozumové, umělecké, pohybové a praktické**. U každého jedince se tyto druhy nadání projevují odlišným způsobem a v jiném věku. Podle jeho grafického zpracování druhů nadání je patrné, že jednotlivé druhy se dále rozšiřují, specifikují se a také vznikají úplně nové druhy nadání, a proto toto schéma nebude nikdy vyčerpávající a přesné.

Obr. 1: Druhy nadání

Zdroj: Dočkal (2005, s. 54)

V dalších částech budou popsány Dočkalovy jednotlivé druhy nadání.

Rozumové nadání

Rozumové nadání je nazýváno také jako intelektové nadání. Mezi nejvýznamnější druhy intelektového nadání patří vědecké, jazykové, matematické nebo technické oblasti nadání.

Rozumově nadané děti jsou charakterizovány jako děti s nadprůměrnými rozumovými schopnostmi, děti zvědavé a sebevědomé, toužící po poznání. Pro oblast vědeckého nebo technického nadání je pro nadaného jedince specifická schopnost porozumění procesům analýz, porovnávání, abstrakce, generalizace, orientace v technických zákonitostech a přehled ve fungování přístrojů a jejich technických parametrech.

Umělecké nadání

Do uměleckého nadání řadíme výtvarné, hudební a literárně-dramatické nadání. Oblast tohoto nadání se projevuje většinou již v raném dětství. Postupem času však dochází k postupnému rozvoji anebo útlumu tohoto nadání.

Umělecky nadaní jedinci jsou charakterističtí silným prožíváním, silným působením emocí. Dále jsou to jedinci s dobrou představivostí, fantazií, jedinci s vytríbeným zrakovým, sluchovým nebo motorickým vnímáním.

Praktické nadání

Jedinci s praktickým nadáním většinou vykazují výborné výsledky v testech praktické inteligence. Jejich dominantní schopností je například schopnost manuální, technická, organizační, sociální, ale i pedagogická. Tito jedinci dokáží své poznatky nejen aplikovat a prakticky využít, ale jsou schopni je i interpretovat ostatním.

Pohybové nadání

O pohybovém nadání u jedince lze usuzovat podle jeho sportovních aktivit. Pohybové nadání se může projevovat v individuálních sportech, ale i ve skupinových aktivitách.

Stejně tak jako u jiných druhů nadání, může být pohybové nadání spjato i s nadáním rozumovým. Děti mohou na počátku vykazovat velkou inteligenci, avšak ta může v pozdějším věku klesat, a to z důvodu jednostranné specializace jen na pohybovou činnost.

Pohybově nadaní jedinci jsou většinou obratnější, rychlejší nebo silnější než jejich vrstevníci. Kategorie pohybového nadání klade i velký důraz na odolnost a schopnost zvládat fyzickou i psychickou zátěž, dále i schopnost odolávat stresu, jenž na jedince může působit při závodech nebo trénincích.

Machů (2006, s. 29) předchozí druhy rozšiřuje o schopnosti psychomotorické, které představuje nadání v oblasti pohybových a uměleckých aktivit.

Američtí odborníci DeHaan a Havinghurst v 60. letech 20. století definovali druhy nadání do následujících kategorií: **intelektové schopnosti, kreativní myšlení, vědecké schopnosti, vůdcovství ve společnosti, mechanické a zručné vlastnosti, talent v krásném umění** (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 12).

Veškeré zmíněné kategorizace nadání klasifikuje Hříbková (2009, s. 40) jako skupinu **horizontální**, ve které se nadání dělí podle druhů činností, ve kterých se projevuje.

Druhou skupinou je **vertikální** členění. V této skupině členění se nadání rozlišuje podle stupně aktualizace, a to:

- **Latentní (potencionální)** – předpoklad pro výkon, který bude dosažen v budoucnosti za příznivých podmínek
- **Manifestované (aktuální)** – výkony podané v současné době

2.3 Oblasti nadání

Nadání můžeme rovněž rozlišovat i podle oblasti, ve které nadaný žák vyniká. V jednotlivých oblastech nadání může docházet k vzájemnému prolínání, avšak neplatí zde pravidlo, že všichni nadaní žáci musí vynikat ve všech oblastech (Mönks, Ypenburg, 2002, s. 27).

Mönks a Ypenburg (2002, s. 27) rozdělují oblasti nadání do 4 základních útvarů, a to:

- 1. Oblast duševních schopností a intelektuálních výkonů**
- 2. Oblast tvořivosti a produktivnosti**
- 3. Oblast umění, ve výtvarných a múzických uměních**
- 4. Sociální oblast, přičemž se mívá vůdcovské kvality**

Jak uvádí oba autoři, tvořivost je základním prvkem a ukazatelem v pravděpodobnosti vysokého nadání. Vysoké nadání i tvořivost by však měly být posuzovány v návaznosti na určitou výkonnostní oblast. Podle slov autorů, není nikdo pouze tvořivý nebo pouze vysoce nadaný. Z řady výzkumů vyplývá, že většina tvořivých osob je i vysoce nadaná. Toto tvrzení však neplatí obráceně. Ne všechny vysoce nadané osoby jsou i tvořivé.

Tvořivost může být také definována jako vzájemná vazba subjektu a objektu, při které dochází ke změně okolního světa subjektu a k vytvoření nových, užitečných a skupinově, subjektivně či obecně významných hodnot (Zelina, Zelinová, 1990, s. 18).

Rozlišování nadání do oblastí se také věnuje Hříbková (2009, s. 24-25), která specifikovala 6 oblastí nadání.

OBLASTI NADÁNÍ PODLE HŘÍBKOVÉ

- **Kreativní oblast**
- **Sociální oblast**
- **Intelektuální oblast**
- **Specifická oblast**
- **Oblast řeči**
- **Oblast jemné a hrubé motoriky**

2.4 Definice pojmu inteligence

Inteligence je jedním z nejdiskutovanějších témat, které lidstvo provází po celou dobu jeho existence. Od starověku až po současnost se lidé zajímají o to, co znamená být inteligentní a jak tuto schopnost rozvíjet. Navzdory stovkám let výzkumu a debat o této tématice však stále neexistuje jednoznačná definice, co znamená být inteligentní a jak inteligenci měřit.

2.4.1 Definice inteligence

Jak již bylo zmíněno, i když se tématu inteligence věnují odborníci již řadu let, stále nebyla stanovena jednotná definice, co je to inteligence. V následujícím textu bude představena vybraná část vyřčených definic.

„O inteligenci se mluví jako o schopnosti obstát v nových životních situacích, být přizpůsobivý společenskému vývoji“ (Sejvalová, 2004, s. 7).

W. stern: *„Inteligence je všeobecná schopnost individua vědomě orientovat vlastní myšlení na nové požadavky, je to všeobecná duchovní schopnost přizpůsobit se novým životním úkolům a podmínkám.“*

D. Wechsler: *„Inteligence je vnitřně členitá a zároveň globální schopnost individua účelně jednat, rozumně myslet a efektivně se vyrovnávat se svým okolím.“*

J. P. Guilford: *„Inteligence je schopnost zpracovávat informace. Informace je třeba chápat všechny dojmy, které člověk vnímá.“ (Casopis.mensa.cz, Inteligence a její měření, 2023)*

Inteligence je také často brána jako synonymum ke slovu chytrost. V závislosti na tomto definoval Hladík (1996, s. 15) inteligenci takto: *„Za inteligentního člověka je brán jedinec, který převyšuje ostatní svými rozumovými schopnostmi, a tudíž disponuje vyšším intelektovým potencionálem. Inteligenci lze popsat jako všeobecnou schopnost, při jejímž posuzování se vychází z velikosti různých intelektuálních činností téže osoby“.*

„Intelligence představuje stav rovnováhy, ke kterému směřují všechny postupné adaptace senzomotorické a poznávací a též všechny asimilační a akomodační styky mezi organismem a prostředím“ (Piaget, 1999, s. 23).

Průcha (1998, s. 88) uvádí, že intelligence je *„schopnost člověka názorně nebo abstraktně myslet v řečových, numerických časoprostorech a jiných vztazích a nalézt řešení problému.“*

Ve slovníku cizích slov je intelligence popsána jako schopnost chápání a samostatného rozumového myšlení, nebo také, že se jedná o rozumové nadání (Klimeš, 1985, s. 325).

2.4.2 Druhy intelligence

Každý z nás si jistě někdy povšimnul, že každý člověk je jiný. Někdo může být nadaný, talentovaný, někdo zase inteligentní. Někdo může v jedné disciplíně excelovat, druhý může být absolutně ztracen, ale v jiné činnosti může naopak všechny převyšovat. Tito jedinci však své nadání nemají stejné, liší se oblastí, ve které vynikají. Z tohoto důvodu někteří odborníci dělí inteligenci na různé druhy.

Jedním z nejpoužívanějších systémů druhů intelligence je dělení podle amerického psychologa Gardnera, který inteligenci rozdělil do 9 druhů, a to:

- 1. Logicko-matematická intelligence** – týká se schopnosti řešit neverbální problémy a úkoly, zahrnuje práci s čísly, symboly a znaky, vyžaduje deduktivní a induktivní uvažování a logiku. Logicko-matematická intelligence bývá rozvinutá převážně u vědců, programátorů nebo matematiků, ale i jiných profesí, které vyžadují exaktní myšlení.
- 2. Verbálně-jazyková intelligence** – týká se efektivního využívání jazyka v ústní i psané formě, týká se nadprůměrné znalosti mateřského jazyka, ale i jazyka cizího. Jedinci s velmi vyspělou verbálně-jazykovou inteligencí zvládají nejen sémantiku, ale i fonologii, syntaxi a jejich aplikaci do různých způsobů komunikace. Tito lidé se často uplatňují jako právníci, spisovatelé, reportéři, překladatelé nebo tlumočníci.

3. **Tělesně pohybová inteligence** – je založena na schopnosti dokonale ovládat své tělo za přesně stanoveným účelem. Tento druh inteligence zahrnuje schopnost jemné motoriky, která je stěžejní schopností například u chirurgů, dále schopnost koordinace, flexibility, rovnováhy, rychlosti, hbitosti a dalších jiných. Tělesně pohybová inteligence je charakteristická například pro sportovce, tanečníky, ale i řemeslníky nebo právě lékaře.
4. **Vizuálně-prostorová inteligence** – spočívá ve vnímání prostoru, schopnosti orientace a navigace. Tento typ inteligence je velmi dobře rozvinut u profesí jako architekt, sochař, stavař, pilot, řidič.
5. **Hudební inteligence** – se týká schopnosti vnímání, rozlišování a interpretace hudebních a zvukových podnětů, rozpoznání melodií, rytmu, hudební představitost a aplikace. Hudební inteligence je typem inteligence, která se rozvíjí jako první, to znamená, že nás provází již od raného dětství. Postupem času může dojít k útlumu nebo naopak k rozvoji.
6. **Interpersonální inteligence** – zahrnuje výbornou komunikační schopnost, porozumění pocitů jiných lidí, schopnost empatie a týmové spolupráce. Tento druh inteligence bývá značně rozvinut například u psychologů nebo učitelů.
7. **Intrapersonální inteligence** – je opakem interpersonální inteligence. Intrapersonální inteligence souvisí s vnímáním sebe samého, porozumění vlastním citům a emocím, a podle toho následně jednat. Jedinci s tímto typem inteligence se často vyznačují dobrým zvládnutím stresových situací.
8. **Naturalistická inteligence** – je to typ inteligence, která se týká schopnosti správně chápat souvislosti a zákonitosti mezi živou a neživou přírodou. Lze ji také charakterizovat jako schopnost výborného rozlišování a identifikace jednotlivých živočišných a rostlinných druhů. Tato schopnost je výsadou botaniků, zoologů a dalším vědeckým pracovníkům v oblasti přírodních věd.
9. **Existenciální inteligence** – je druh inteligence, kterou Gardner stanovil jako poslední a měla by se týkat schopnosti zabývat se filozofickými a světonázorovými otázkami o lidské existenci. Tématy mohou být: smysl lidského života, co je to smrt, význam svobody apod. (Děti.mensa.cz, Kolik existuje typů inteligence, 2023).

Machů (2006, s. 15-16) přidává ke Gardnerově druhům inteligence následující druhy:

- **Praktická inteligence**
- **Sociální inteligence**
- **Morální inteligence**
- **Emoční inteligence**

2.4.3 Stupně inteligence

Dalším dělením inteligence je dělení podle stupňů. Jedním z prvních odborníků, který se zaměřil na rozlišení inteligence do stupňů, byl například F. Gagné, který rozpracoval stupně inteligence podle výsledků inteligenčního kvocientu (Gagné, 2005, s. 109).

GAGNÉHO STUPNĚ INTELIGENCE

• IQ 165 a více	extrémní inteligence	0,001% populace
• IQ 155–165	výjimečná inteligence	0,01% populace
• IQ 145–155	vysoká inteligence	0,1% populace
• IQ 135–145	střední inteligence	1% populace
• IQ 120-135	mírná inteligence	10% populace

Stupnici inteligence stanovil také Havas (2004, s. 8), jehož stupnice se skládá z osmi stupňů.

HAVASOVO STUPNICE INTELIGENCE

• IQ nad 145 bodů	extrémně dobrý rozsah inteligence
• IQ 130-145 bodů	velmi dobrý rozsah inteligence
• IQ 115-130 bodů	dobrý rozsah inteligence
• IQ 100-115 bodů	nadprůměrný rozsah inteligence

- **IQ 85-100 bodů** normální rozsah inteligence
- **IQ 70-85 bodů** podprůměrný rozsah inteligence
- **IQ 55-70 bodů** nízký rozsah inteligence
- **IQ pod 55 bodů** extrémně nízký rozsah inteligence

Nepatrně jinou stupnici inteligence uvádí Norby, který například pro rozmezí IQ 115 až 130 uvádí, že se jedná o bystrého jedince, jiní představitelé už v tomto pásmu uvádí jedince s mírnou inteligencí (Fořtík, Fořtíková, 2007, s. 13).

NORBYHO STUPNICE INTELIGENCE

- **IQ 115-130** bystrý jedinec
- **IQ 130-145** inteligentní jedinec
- **IQ 145-160** vysoce inteligentní jedinec
- **IQ 160-175** výjimečně inteligentní jedinec

IQ 175 a více velmi vysoce inteligentní jedinec

2.4.4 Měření inteligence

Počátky měření inteligence sahají až do 19. století. V této době byla inteligence považována za obecný znak úspěchu ve všech lidských činnostech. Původně se lidé domnívali, že stupeň a výše inteligence je ovlivněna velikostí mozku. Z tohoto důvodu byla inteligence odvozována od velikosti lidské lebky. Od této primitivní metody se však záhy upustilo a došlo k nahrazení důmyslnými metodami, které byly založené na měření mentálních schopností. V současné době je IQ, neboli inteligenční kvocient, stanovován řadou psychologických testů. Tyto testy lze rozdělit na testy částečné a testy komplexní, při kterých dochází k testování různých schopností. IQ je zjišťováno u dospělých jedinců, ale i u dětí (Šimoník, 2010, s. 59).

INTELIGENČNÍ KVOCIENT (IQ)

Inteligenční kvocient, zkráceně IQ, je číslo, které popisuje míru inteligence člověka v poměru k ostatní populaci. Inteligenční testy, kterými se stanovuje hodnota

inteligence, jsou založeny na porovnávání schopností a dovedností testovaného jedince s průměrnými schopnostmi a dovednostmi jedinců, kteří jsou stejného stáří.

IQ může být chápáno také jako standardizované skóre, jelikož toto skóre představuje výstup standardizovaných inteligenčních a jiných psychologických testů. Standardizace testů znamená, že se test zadá velkému počtu jedinců stejné věkové kategorie a konečné výsledky bodového hodnocení se upraví pomocí matematického vzorce, který zajistí, že bodové hodnocení odpovídající průměrným schopnostem odpovídá IQ hodnotě 100. Stejný matematický vzorec se aplikuje na bodové ohodnocení každého testovaného zástupce, získá se tím jeho hodnota IQ (Casopis.mensa.cz, Intelligence a její měření, 2023).

Wechslerův výpočetní vzorec IQ

$$Q = 100 \times (\text{aktuální skóre} / \text{předpokládané skóre})$$

Hodnota IQ není u každého jedince stejná. IQ je vrozené, avšak může docházet i k jeho rozvoji. K rozvoji IQ přispívá učení, získávání nových informací, zapamatování si těchto informací a jejich následná aplikace (Casopis.mensa.cz, Intelligence a její měření, 2023).

Jak již bylo zmíněno, v současné praxi se využívá řada psychologických testů, které se rozdělují podle zaměření na testy částečné, které jsou používány pro testování všeobecné inteligence anebo testy komplexní, které se zaměřují na více různých schopností.

Testy částečné: Test progresivních matic (J.C. Raven), CF 1, CF 2, CF 3 (Cattell), Domino test, Kohsovy kostky, test intelektového potenciálu (Říčan), test UNESCO atd.

Testy komplexní: Test Army alfa a Army beta, Wechslerovy testy, test struktury inteligence (R. Amthauer), analytický test, Snijdersův-Oomenův test atd. (Casopis.mensa.cz, Intelligence a její měření, 2023).

Problematikou inteligenčních testů se zabývá i Vágnerová (2004, s. 135), která inteligenční testy rozlišuje podle jejich zaměření na zjišťování verbálních nebo neverbálních schopností.

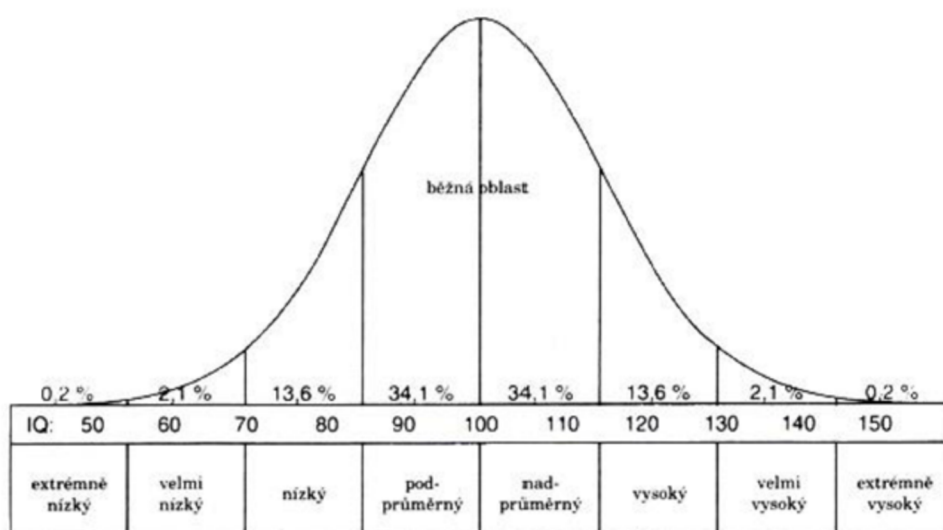
Testy verbální: Vyhodnocení těchto testů probíhá na základě řešení různých slovních úkolů. Výsledky z tohoto typu testů jsou v značné míře závislé na vzdělání a na působení sociokulturních vlivů. Nevýhodou těchto testů je nemožnost aplikace na různé etnické skupiny lidí, a to z důvodu normovanosti pro konkrétní společnost.

Testy neverbální: Neverbální testy jsou předurčené k odhadu vrozené složky inteligence a k posouzení specifických faktorů. Jedná se především o schopnosti a dovednosti, které jsou více spojeny s funkčnostmi mozku a může docházet k jejich ubývání nebo stagnaci vlivem zvyšujícího se věku. Tyto testy vyžadují vysokou úroveň formálního logického uvažování a jsou kulturně závislé na typech úkolů (Vágnerová, 2004, s. 135).

V rámci měření inteligence nebo inteligence obecně můžeme také narazit na pojem **Gaussova křivka**.

Gaussova křivka je graf, který představuje rozložení IQ v populaci. Tento graf také ukazuje procentuální podíl podprůměrné, průměrné a nadprůměrné inteligence v naší populaci.

Obr. 2: Gaussova křivka

Zdroj: Casopis.mensa.cz (Inteligence a její měření, 2023)

Z grafu je patrné, že přibližně 68 % jedinců z populace má průměrné IQ v hodnotě 90–110, což jsou hodnoty, které představují pásma podprůměrné, průměrné a nadprůměrné inteligence. Počet jedinců klesá v pásmu vysoké a nízké inteligence a to přibližně 26 %. Pásma velmi nízká a velmi vysoká jsou zastoupena cca 4 %. Nejmenší podíl však představuje pásmo extrémních hodnot s 0,4 %. Předpokládá se, že lidí s velmi nízkou inteligencí je o něco více než stanovuje Gaussova křivka, jelikož ke snížení inteligence může dojít i vlivem úrazu, nemoci nebo nehody (Casopis.mensa.cz, Inteligence a její měření, 2023).

3 Charakteristika nadaného žáka

Pojem charakteristika je obecně chápán jako soubor údajů, které popisují nějakou vlastnost, schopnost nebo jiné atributy určitého subjektu.

V našem případě je charakteristika nadaného žáka zaměřena na popis souboru jeho schopností dovedností a talentu. Nadaný žák je v těchto případech výrazně nadprůměrný v porovnání s většinou jeho vrstevníků, a tím může být značně ovlivněno jeho chování. Proto je dobré, alespoň orientačně, charakterizovat nejtypičtější vlastnosti nadaných žáků. Charakteristika nadaného žáka se může projevit různými způsoby, a proto je velice důležité nadaného žáka správně a včas identifikovat, aby se mu mohlo poskytnout vhodné vzdělávací prostředí a podpora pro jeho rozvoj.

Charakteristice nadaných dětí se věnovala S. Winebrennerová (2001, Sejvalová, Definice a projevy nadaných žáků, 2004), která charakterizuje nadané jedince v pozitivním a negativním pohledu.

1. Pozitivní pohled

- Jsou extrémně vyspělí v jakékoliv oblasti učení a výkonu.
- Vykazují asynchronní vývoj: například mohou být významně napřed v některých oblastech a v jiných oblastech mohou vykazovat věkově adekvátní nebo dokonce opožděný vývoj.
- Mají širokou slovní zásobu a vyspělý verbální projev.
- Mají výbornou paměť.
- Zvládají složitější myšlenkové operace a úkoly.
- Vidí vzorce, vztahy a souvislosti, které jiní nevidí.
- Navrhují vylepšené způsoby pro řešení věcí a úkolů, tato vylepšení sdělují spolužákům učitelům a dalším dospělým – ne vždy vhodným způsobem.
- Jsou schopni přenášet své získané vědomosti do nových situací a řešení problémů.
- Často kladou otázky a jsou zvědaví.

- Mají mnoho zájmů, koníčků, a to i těch netradičních.
- Jsou horliví, někdy extrémně citliví či vznětliví, dokážou být zcela pohlceni aktivitami nebo myšlenkami.
- Mají sofistikovaný smysl pro humor a mívají zvýšený smysl pro spravedlnost a morálku.

2. Negativní pohled

- Jsou nervózní při tempu práce třídy, které považují za nedostatečně aktivní.
- Odmítají práci nebo pracují nedbale a bez zájmu.
- Nemají rádi rutinní a předvídatelnou práci.
- Odmítají určování práce a příkazy.
- Bývají panovační k učitelům i spolužákům.
- Jsou netolerantní k nedokonalosti vůči sobě i ostatním.
- Nemají rádi kritiku, snadno se rozpláčou, jsou přecitlivělí.
- Jsou to snílci.
- Odmítají se podřídit, odmítají kooperativní učení.
- V důsledku nudy ruší ostatní spolužáky, mohou se stát takzvaným „třídním šaškem“.

Do dvou oblastních charakteristik dělí nadané žáky i Machů (2006, s. 19-20).

1. Kognitivní oblast

- Mají výbornou logickou paměť.
- Používají vyspělejší myšlenkové procesy.
- Rychleji a kvalitněji se učí, nepotřebují značné procvičování.
- Mají rozvinutou slovní zásobu.
- Lépe rozumí abstraktním pojmům, rozpoznávají neobvyklé vztahy a souvislosti.

- Mají mnoho různých zálib a koníčků.
- Mají v určitých oborech velké množství znalostí, které si snadno a rychle zapamatují a následně jsou schopni tyto znalosti aplikovat.

2. Afektivní oblast

- Neochotně se podřizují autoritě, pravidlům a nechtějí spolupracovat s ostatními.
- Jsou vytrvalí, jdou si za svým cílem, mají vnitřní motivaci.
- Mají specifický smysl pro humor.
- Mají rozvinutý cit pro morálku a spravedlnost.
- Jsou přecitlivělí, intenzivně prožívají okolní dění.
- Kladou sobě i ostatním vysoké požadavky.
- Uvědomují si vlastní odlišnost od ostatních vrstevníků.

Jinou charakteristiku stanovila Winnerová (1996, in Jurášková, 2006, s. 20), která uvádí tři atypické charakteristiky nadaných.

1. **Předčasnost** – nadané děti v určitých oblastech zvládají dané schopnosti o něco dříve než jejich vrstevníci.
2. **Trvání na vlastním tempu a postupu** – nadaní žáci se učí rychleji a jiným, specifickým způsobem, jsou samostatní a věnují se samostudiu, hledají a vytvářejí nové způsoby práce a postupu při řešení úkolů.
3. **Mimořádná vnitřní motivace** – stanovují si vlastní cíle, jsou vytrvalí a horliví, mají velký zájem o nové věci a informace, umí se maximálně soustředit.

3.1 Typologie nadaných žáků

Cílem typologie nadaných žáků je identifikovat a kategorizovat studenty, kteří mají nadání v určitých oblastech, aby bylo možné lépe pochopit jejich specifické potřeby

a umožnit jim tak správný rozvoj jejich schopností, dovedností a talentů (Kovářová a Klugová, 2010, s. 33).

V rámci odborných studií existuje několik různých přístupů k typologii nadaných žáků, které se mohou lišit v závislosti na kritériích, které se využívají pro kategorizaci a identifikaci studentů. Společným cílem těchto přístupů je pomoc nadaným jedincům k dosažení cíle a rozvoji jejich potenciálu.

Významnou typologii nadaných žáků sestavili autoři G. T. Betts a M. Neihartová, kteří pro svou kategorizaci použili 3 hlavní kritéria: projevy chování, citů a potřeb. Podle autorů tato typologie má pomoci porozumět nadaným a talentovaným jedincům, pomoci s vytvářením nových technik a strategií pro usnadnění kognitivního, emocionálního a sociálního růstu těchto jedinců. Rozlišují celkem 6 typů:

- 1. Úspěšný nadaný** – tento typ nadaného jedince je v oblasti chování charakterizován jako perfekcionista s vysokou výkonností. Rád vyhledává učitele, kteří ho uznávají a chválí jeho výkony. Tento jedinec vyžaduje potřebu identifikovat nedostatky, mít potřebu flexibility a riskování. V citové oblasti u tohoto typu nadaného je charakteristické: pocit nudy, závislosti a pozitivní sebepojetí.
- 2. Provokující nadaný** – tento typ nadaného jedince je zkráceně nazýván jako provokatér. U tohoto typu je charakteristická kreativita, a z té plynoucí problémy a konflikty v interpersonálních vztazích. V oblasti chování je typ provokatér určován neustálým opravováním učitelů, kladení chytrých a záludných otázek, dotazování na pravidla. V oblasti potřeb to je potřeba být s ostatními, naučit se společenskému taktu a budovat si sebevědomí. Jedinec typu provokující nadaný může v citové oblasti pociťovat pocit nudy, frustrace a nízkého sebehodnocení.
- 3. Neodhalený nadaný** – také nazýván jako typ skrytý. K tomuto typu je přiřazována většina neidentifikovaných nadaných jedinců. Tito jedinci jsou v oblasti citové charakterizováni jako jedinci s větší mírou nejistoty, s pocity stresu, tlaku, rozpačitosti a pocity viny. V oblasti chování je to skrývání

talentu, bránění se změnám. V oblasti potřeb to je potřeba volnosti ve výběru, potřeba uvědomovat si city, ale i vzniklé konflikty.

4. **Opomíjený nadaný** – tito jedinci bývají často zlostní a rozhněvaní, jelikož se neseťkávají s podporou a porozuměním. Ve školním prostředí se cítí nepatřičně, a proto své zájmy a aktivity soustředí mimo školu. V citové oblasti jsou to jedinci nedůtkliví, zlostní a podléhající depresím. U těchto jedinců dochází k výkyvům chování a k nesplňování úkolů. Tito jedinci potřebují individuální přístup, intenzivní podporu a příležitost podílet se na nových věcech.
5. **Nadaný s dvojitou výjimečností** – tento typ se vyskytuje u nadaných jedinců, kteří mají většinou i specifické poruchy učení nebo jsou nějak handicapováni. Velmi často se u těchto typů jedinců stává, že jejich nadání je přehlíženo a všechna pozornost je kladena jen na jejich handicap. V citové oblasti jsou to jedinci s pocitem bezmoci, frustrace a s nízkým sebehodnocením. V chování vykazují výkyvy ve výkonech i v práci, mohou působit průměrně nebo podprůměrně. Jedinci zařazení do tohoto typu vyžadují potřebu síly a potřebu být podporováni skupinou a kolektivem.
6. **Nezávislý nadaný** – u tohoto typu se setkáváme s brzkými projevy nadání, ve starším školním věku je po jedince tohoto typu charakteristická výborná schopnost učení se a efektivní zvládnutí školních prací a úkolů. Nezávislí nadaní jedinci jsou respektováni nejen ve třídním kolektivu, ale i mezi dospělými. V citové oblasti jsou to jedinci se sebedůvěrou, sebedůvěrou a entuziasmem. Tito jedinci pracují samostatně, vytvářejí si cíle a mají sociální citění. Jejich potřebami jsou: potřeba se prosadit, potřeba zpětné vazby a podpory (Hříbková, 2012, s. 24-26).

Obdobný systém typologie nadaných sestavila i Portešová (2007, in Kovářová, 2009, s. 33), která stanovila 6 typů, a to:

- Úspěšné nadané dítě
- Vysoce tvořivé nadané dítě

- Nadané dítě maskující své schopnosti
- Ztroskotané, odpadlé nadané dítě
- Nadané dítě s určitou vývojovou poruchou
- Autonomní nadané dítě

Dalšímu členění typů nadaných jedinců se věnovala Roeperová, která rozlišovala typologii podle toho, jak nadané dítě zvládá své emoce a z vypořádaných výsledků sestavila následující typy nadaných:

- Perfekcionista
- Vítěz
- Sebekritický nadaný
- Dobře integrovaný nadaný
- Nadaný „dospělák“

(Roesperová, 1982, in Hříbková, 2009, s. 24-25)

4 Identifikace nadaného žáka

Identifikace nadaných žáků je důležitým tématem v oblasti vzdělávání. Každý žák má individuální schopnosti nebo nadání, které jsou třeba identifikovat a podporovat, aby mohlo dojít k jeho plnému rozvoji. Identifikace nadaných žáků je proces, který umožňuje zjistit, kteří žáci mají výjimečné schopnosti v určitých oblastech, jako jsou například jazyky, matematika, humanitní vědy, sport, výtvarné umění, hudba a další. Identifikace nadaných žáků není pouze jen o rozpoznávání jejich schopností, ale je také o poskytnutí a nastavení adekvátní výuky a podpory, která jim umožní rozvinutí potenciálu a dosažení jejich cílů.

Podle slov Novotné (2010, s. 17) je hlavním cílem diagnostiky objevení nadaného jedince a vytvoření adekvátního způsobu vzdělávání a celkového rozvoje. V procesu identifikace je podstatnou součástí i kooperace rodičů, učitelů, psychologů, speciálních pedagogů a odborných institucí, které vzájemně vytvářejí ucelený přehled o intelektových a mimointelektových schopnostech, ale i o osobnosti zkoumaného žáka.

4.1 Proces identifikace

Proces identifikace je složen z několika na sebe navazujících etap. Pro tyto etapy lze navrhnout optimální časový průběh a opakovatelnost, jelikož nadání v průběhu života jedince může růst a kulminovat.

Hříbková (2005, in Machů a kol., 2016, s. 19) uvádí, že v procesu odhalování nadaných žáků je nutné od sebe odlišovat dva termíny, a to **identifikaci** a **výběr**.

Identifikace – je to proces vyhledávání dětí, které svými předpoklady vyhovují zařazení do speciální péče o nadané jedince. Identifikace se zaměřuje především na dosud neobjevené vlohy. Jedná se převážně o identifikaci dětí od nejútlejšího věku (Olszewski – Kubilius, 2003, in Machů a kol., 2016, s. 19).

Výběr – je to vyhledávání jedinců, kteří jsou svými projevenými výkony vhodné jako kandidáti pro zařazení do výběrových škol a specializovaných programů.

Výběrovými školami se rozumí školy pro mimořádně nadané, gymnázia nebo volnočasové instituce pečující o talentované žáky apod. (Machů a kol., 2016, s. 19)

Machů a kolektiv (2016, s. 20-21) proces identifikace rozdělují do tří po sobě jdoucích etap – **nominace, psychologická diagnostika mimořádného nadání a pedagogická diagnostika mimořádného nadání.**

1. **Nominace** – nazývaná také jako prediagnostika. Jedná se v podstatě o návrh od nominátora (navrhovatel nominace) pro bližší sledování a posouzení jedince, který jeví projevy zvýšeného nadání (Fořtíková, 2011, s. 3).

Prvotní nominaci obvykle provádí rodič, učitel nebo jiná osoba z jedinceva blízkého okolí. Uplatňují se zde běžně používané identifikační metody jako pozorování, interview a jiné (Machů a kol., 2016, s.20).

Prediagnostika vyžaduje vysoké nároky na učitele, a to především na oblasti jejich znalostí, dovedností, zkušeností a empatie. Velmi důležitou součástí prediagnostiky je i vzájemná spolupráce jednotlivých vyučujících, která vede k utváření celistvého obrazu potencionálně nadaného jedince (Novotná, 2010, s. 25).

2. **Psychologická diagnostika mimořádného nadání** – neboli potvrzení, je prováděno specializovanými pracovišti (Pedagogicko-psychologická poradna, Speciálně-pedagogická centra) a odborníky. Komplexní psychologická diagnostika se skládá z osobní a rodinné anamnézy jedince, z testu rozumových schopností, ze zjištění osobnostních vlastností a charakteristik, z posouzení tvořivosti a z dalších specializovaných analýz.

V případě nadání mimointelektového, kterým je například sport nebo umění, je třeba posoudit míru nadání odborníkem v dané oblasti (Machů a kol., 2016, s. 20–21).

3. **Pedagogická diagnostika mimořádného nadání** – pedagogickou diagnostiku lze členit na další stupně: vstupní a kontrolní (průběžná).

Vstupní pedagogická diagnostika je zaměřena na cílenou diagnostiku, kdy pracuje učitel s žákem mimo vyučovací jednotku za účelem získání podkladů pro sestavení pedagogických postupů a pro sestavení vzdělávacího plánu.

Hlavními používanými metodami jsou pozorování, rozhovory a analýza soustavné žákovy práce.

Kontrolní pedagogická diagnostika je zaměřena na průběžné vyhodnocování efektivity a pomáhá k přesnějšímu vyladění individuálního vzdělávacího plánu.

Obdobné fáze identifikace uvádí i Fořtíková (2011, s. 3-4), která definovala čtyři identifikační stupně.

1. **Nominace**
2. **Screening**
3. **Individuální vyšetření, hloubková pedagogická diagnostika**
4. **Návazná opatření pro vzdělávání, volný čas a výchovu**

Všechny zmíněné procesy identifikace by měly být aplikovány v co nejnižším věku jedince, kdy začne docházet k prvotním projevům možného nadání. Prvotní indicii o tom, že je dítě talentované a nadané mohou podat jeho nejbližší, nemusí jít jen o rodiče, ale i o jeho kamarády nebo spolužáky, případně trenéry a kouče zájmových kroužků.

4.2 Způsoby identifikace

Jak již bylo zmíněno, identifikace a určení nadaného žáka je stěžejním procesem pro vytvoření správného vzdělávacího a podpůrného programu pro tyto žáky.

Existuje mnoho různých metod identifikace nadaných, které se vzájemně liší například v závislosti na věku nebo schopnostech daných jedinců.

Fořtíková a kolektiv (2011, s. 6) rozdělují způsoby identifikace, z hlediska objektivity měření a využití diagnostických nástrojů, na dvě metody – **objektivní a subjektivní**.

OBJEKTIVNÍ METODY

Objektivní metody jsou takové metody, kdy se využívají různé standardizované testy a postupy, které řídí a zajišťují převážně specializovaní odborníci - psychologové, speciální pedagogové (Fořtíková a kol., 2011, s. 6). Do objektivních metod řadíme:

- IQ testy
- Standardizované testy výkonu
- Didaktické testy
- Testy kreativity

SUBJEKTIVNÍ METODY

Subjektivní metody jsou založené na posuzování osob, které jsou zkoumanému jedinci nejbližší a dobře ho znají. Jedná se převážně o rodiče, sourozence, učitele, spolužáky, nebo i přátele. Tyto metody bývají většinou v procesu identifikace využívány jako první, jelikož jsou nedílnou součástí preidentifikace (Fořtíková a kol., 2011, s. 6). Subjektivními metodami jsou:

- Nominace skupiny učitelů
- Nominace spolužáky
- Rodičovská nominace
- Vlastní navržení
- Hodnocení výsledků činnosti
- Zapojení do soutěží

K metodě nominace skupinou učitelů autoři uvádí, že je vhodné do tohoto procesu zapojit více učitelů, jelikož nominace pouze jednoho může být zaujatá. Nominace více učitelů může být prospěšná k vytvoření komplexnějšího pohledu na daného žáka.

Stejný problém může vyvstat i s nominací od spolužáků, kdy postoj a pohled k nadanému jedinci může být ze strany spolužáka zaujatý nebo zavádějící. Na druhou

stranu je tato metoda považována za prospěšnou, a to díky jinému pohledu než mají učitelé nebo rodiče.

4.3 Proces identifikace na středních odborných školách

Nadaní žáci na středních odborných školách se mohou projevovat různými způsoby v závislosti na jejich talentu a zájmech. Toto tvrzení se také projevuje ve způsobu jejich identifikace.

Identifikace nadaných žáků na středních odborných školách probíhá v souladu s již zmíněnými způsoby.

Většina středních odborných škol však nejčastěji identifikuje nadaného žáka při praktickém vyučování. V praktickém vyučování žák s vyučujícím tráví velkou část vyučovacího dne, a tak má vyučující možnost jednotlivé žáky pozorovat při práci, komunikovat s nimi a rozpoznat tak jejich možný talent nebo nadání.

Ředitelka SOU Domažlice uvádí, že mezi nejčastější používaná identifikační kritéria řadí:

- **Výborné studijní výsledky** – Nadaní žáci většinou vyčnívají výbornými studijními výsledky, rychle se učí, snadněji porozumějí vykládané látce, jsou při hodinách aktivní a zvědaví.
- **Doporučení učitelů** – Učitelé při svých hodinách mohou žáka identifikovat na základě jeho zájmu o vzdělání, podle jeho aktivity, podle jeho výkonů, ale i podle jeho zálib.
- **Kreativita** – Nadaní žáci jsou často velmi kreativní, a to jak v oblasti manuální tvorby nebo intelektuální podstaty. Přinášejí nové nápady, navrhují nové produkty a nové postupy práce.
- **Schopnost řešit problémy a schopnost inovace** – Nadaní žáci jsou schopni vytvářet nové postupy a přístupy v řešení daných problémů nebo úkolů. Jsou schopni přinést nový pohled na tradiční problémy a jsou schopni vysvětlovat složité koncepty nebo zákonitosti.

- **Zájem o další vzdělání** – Nadaní žáci se často zajímají o další vzdělávání a rozvoj svých schopností, navštěvují odborné kroužky nebo semináře, samostatně vyhledávají informace a učí se nové věci.
- **Hodnocení projektů a soutěží** – Nadaní žáci se často zúčastňují projektů a soutěží. Mohou to být soutěže odborné, vědecké, ale i sportovní nebo umělecké.

Výchovná poradkyně ze Středního odborného učiliště ve Stodě doplňuje, že k identifikaci nadaného žáka může přispět i **sdělení rodičů nebo rodinných příslušníků**, kteří mají většinou dobrý přehled o zájmech, schopnostech a dovednostech svých dětí.

Autoři Šťáva a Janda (2010, s. 14-15) uvádějí, že podstatnou součástí identifikace na středních školách je i **sdělení ze strany základní školy**, kdy základní škola při nástupu do středoškolského vzdělání poskytuje škole souhrnné hodnocení, které obsahuje podrobný popis žákova dosavadního vývoje, výsledky ve výuce a mimoškolních aktivitách, umístění v soutěžích, dosavadní způsob práce s nadaným žákem a psychologické posouzení.

Pro identifikaci nadaných žáků na středních odborných školách se využívá i odborné pomoci, kterou zajišťují psychologové, speciální pedagogové nebo pedagogicko-psychologické poradny. Tito odborníci posuzují zejména specifické projevy nadání nebo inteligence a dále navrhnou možnosti práce s identifikovanými nadanými jedinci (Novotná, 2010, s. 25).

5 Způsoby práce s nadanými žáky

Nadaní a talentovaní jedinci jsou v očích veřejnosti často bráni za přirozené talenty, kterým bylo jejich nadání dáno tzv. „shůry“. S tím souvisí i fakt, že tito jedinci jsou považováni za naprosto samostatné osoby, a že vše zvládnou sami bez potřeby odborného vedení nebo podpory. Toto přesvědčení je však neoprávněné. Zkušený pedagog Benjamin Bloom poznamenal, že i když má jedinec vrozené nadání nebo schopnosti, nikdy tento jedinec nedosáhne 100% úrovně schopností bez dlouhotrvající podpory, vzdělání nebo tréninku (Goldstein a Wagner, 1993, in Fořtíková, 2011, s. 4).

Vytváření adekvátních podmínek pro vzdělání a podporu nadaných žáků je ukotveno ve školském zákoně a specifikováno prováděcím předpisem k tomuto zákonu. Jedná se o **vyhlášku č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných**.

Tato vyhláška umožňuje vedení školy vytvářet individualizovaný vzdělávací plán. Dále umožňuje přeřazení mimořádně nadaného žáka do vyššího ročníku bez absolvování předchozího. Může také vytvářet skupiny mimořádně nadaných žáků, kde se v rámci jedné skupiny může vzdělávat více žáků z různých ročníků (Šťáva a Janda, 2010, s. 10).

V České republice jsou, v návaznosti na výše zmíněný zákon, možné tyto přístupy ke vzdělávání a integraci nadaných žáků:

- Integrace nadaných žáků v běžné třídě
- Samostatné třídy pro nadané žáky
- Samostatné školy pro nadané žáky (Kovářová a Klugová, 2010, s. 51)

Podle Juráškové (2003, s. 60) je nejčastější formou integrované vzdělávání, kdy v rámci tohoto přístupu jsou doporučovány dva základní postupy, kterými jsou **akcelerace a obohacování**.

5.1 Akcelerace (urychlení)

Urychlení neboli akceleraci lze dále rozdělit na **vnější** a **vnitřní** (Machů a kol., 2016, s. 23).

- **Vnější akcelerace** – jde o akceleraci, která se týká vnějšího uspořádání a nastavení vzdělávacích podmínek.

Možnými vnějšími akceleračními postupy jsou:

- předčasný vstup do školy
- postup do vyššího ročníku bez absolvování předchozího ročníku
- navštěvování určitého předmětu ve vyšším ročníku
- absolvování dvou ročníků v jednom školním roce (telescoping)
- paralelní studium na jiné škole (Kovářová a Klugová, 2010, s. 57)

U vnější akcelerace je nutné dbát na emoční a sociální zralost žáka a je dobré konzultovat tuto možnost s pedagogicko-psychologickou poradnou (Šťáva, 2010, s. 8).

S pojmem akcelerace souvisí i tzv. compacting, který opět vychází z urychlení učiva, kdy se žák z ušetřeného času věnuje rozvíjejícím aktivitám podle svého výběru a uvážení (Machů a kol., 2016, s. 23).

- **Vnitřní akcelerace** – je uskutečněna v rámci třídy, do které nadaný žák dochází. Tato metoda umožňuje žákovi zrychlené osvojení učiva za pomoci snížení počtu opakování, vynechání jednoduché a již známe látky a překročení k učivu novému. V získaném čase se žák může věnovat učivu, ke kterému jeho spolužáci dojdou později (Kovářová a Klugová, 2010, s. 57).

5.2 Obohacování (enrichment)

Obohacování je založeno na prohloubení, rozšíření a obohacování učiva o další informace a fakta, které dané téma nabízí. Dále také dochází ke stimulaci procesu objevování a získávání dalších souvislostí. Při aplikaci metody obohacování dochází

k rozvoji tvořivosti a k rozvoji vyšších mentálních procesů. Tato metoda zabraňuje stereotypu ve vyučovacích jednotkách a podporuje vytváření podmínek pro rozvoj tvořivosti a efektivnosti (Kovářová a Klugová, 2010, s. 12).

Cílem obohacování je učivo rozšířit do obsáhlejší formy s větším a širším kontextem, prohloubit učivo a podrobněji se věnovat specifickým poznatkům. Dále obohatit učivo i o poznatky, které jsou mimo povinné učební osnovy.

Obohacování učiva by mělo vycházet z přirozených zájmů nadaných žáků. Podstatou této metody je práce s úkoly na vyšší úrovni, které má nadaný žák vnímat jako odměnu. Obohacování vede k rozvoji komplexnějšího myšlení (Lazníbitová, 2012, s. 298).

Machů (2006, s. 84) uvádí, že velkou výhodou obohacování je možnost aplikace v běžných třídách.

Dalším způsobem práce s nadanými žáky je sestavení **individuálního vzdělávacího plánu**.

5.3 Individuální vzdělávací plán (IVP)

Stanovení individuálního vzdělávacího plánu pro nadaného žáka vychází ze školního vzdělávacího programu příslušné školy, z výsledků psychologického vyšetření a vyjádření rodičů nebo zákonného zástupce žáka. Individuální vzdělávací plán by měl být stanoven nejpozději do 3 měsíců po zjištění mimořádného nadání žáka.

Při sestavování IVP by měl být brán ohled na osobnost žáka a oblast jeho nadání. Individuální plán může být upravován podle potřeb žáka v průběhu školního roku.

Obsah individuálního vzdělávacího plánu je podle zákona:

- a) *Závěry psychologických vyšetření, která blíže popisují oblast, typ a rozsah nadání a vzdělávací potřeby mimořádně nadaného žáka, případně vyjádření registrujícího praktického lékaře pro děti a dorost.*
- b) *Údaje o způsobu poskytování individuálního pedagogické nebo psychologické péče mimořádně nadanému žákovi.*

c) Vzdělávací model mimořádně nadaného žáka, časové a obsahové rozvržení učiva, volbu pedagogických postupů, způsob zadávání a plnění úkolů, způsob hodnocení, úpravu zkoušek.

d) Seznam doporučených učebních pomůcek, učebnic a materiálů.

e) Určení pedagogického pracovníka školského poradenského zařízení, se kterým bude škola spolupracovat při zajišťování péče o mimořádně nadaného žáka.

f) Personální zajištění úprav a průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka.

g) Určení pedagogického pracovníka školy pro sledování průběhu vzdělávání mimořádně nadaného žáka a pro zajištění spolupráce se školským poradenským zařízením.

h) Předpokládanou potřebu navýšení finančních prostředků nad rámec prostředků státního rozpočtu poskytovaných podle zvláštního právního předpisu.

(zakonyprolidi.cz, Vyhláška č. 73/2005 Sb., 2023)

PRAKTICKÁ ČÁST

6 Vlastní šetření

6.1 Charakteristika místa šetření

Místem šetření byly tři středoškolské instituce, které se svým zaměřením soustředí na oblast středního odborného a středního učňovského vzdělání. Tyto školy byly vybrány záměrně, a to z důvodu rozlišené lokace umístění.

6.1.1 Střední odborné učiliště Domažlice

Střední odborné učiliště Domažlice sídlí v ulici Prokopa Velikého na okraji bývalého okresního města Domažlice. Toto školské zařízení se však skládá z několika dalších přidružených pracovišť. Pod správu SOU Domažlice spadá i škola ve městě Stod. Ředitelkou tohoto odborného učiliště je paní Mgr. Zdeňka Buršíková.

Učňovské vzdělání v Domažlicích má více než 140 letou tradici. Na popud tehdejšího místního ředitele měšťanských a obecných škol byla v Domažlicích zřízena tzv. „pokračovací škola průmyslová“. Posláním této pokračovací školy bylo rozšíření teoretických, a hlavně praktických znalostí nejen živnostníků, ale i řemeslníků a pracovníků v průmyslu. Toto vzdělání mělo přispět k hospodářskému rozvoji města. Historickou úlohou Středního odborného učiliště v Domažlicích byla vždy příprava učňů ze všech podniků v okrese (Soudom.cz, O nás, 2022).

Střední odborné učiliště v Domažlicích nabízí pro své žáky tříleté výuční obory, ale i čtyřleté obory s maturitou. Mezi tříleté obory můžeme zařadit například: obory Strojní mechanik, Nástrojař, Kuchař – číšník, Prodavač, Kosmetické služby, a další. Řada z těchto zmíněných oborů jsou také obory maturitními. Toto střední odborné učiliště se může pyšnit svým nejmoderněji vybaveným odborným pracovištěm v České republice. Zároveň je považováno za jednu z nejlépe hodnocených škol na našem území (Soudom.cz, Obory vzdělání, 2022).

6.1.2 Střední odborné učiliště Domažlice - škola Stod

Střední odborné učiliště Stod se nachází ve stejnojmenném městě. Toto město leží přibližně 25 km jihozápadně od krajského města Plzně. Středoškolské vzdělávání ve Stodu má dlouholetou tradici, která se datuje již od začátku šedesátých let minulého století. Prvními absolventy na této škole byli žáci učňovského střediska Oděvních služeb města Plzně pro dámské a pánské krejčové. Z učňovského střediska se časem stala učňovská škola a v roce 1966 učňovské učiliště. Hlavní obory této školy se zaměřovaly na techniku a elektro.

Vzhledem k velkému úbytku žáků na této škole, přistoupil zřizovatel na rozhodnutí sloučení Učiliště Stod se Středním odborným učilištěm v Domažlicích. Ředitelkou nově sloučeného celku se stala paní Mgr. Zdeňka Buršíková.

Učiliště ve Stodu nabízí svým uchazečům možnost studia v tříletých oborech Elektromechanik a Kadeřník. Úplné střední vzdělání, tzn. s maturitní zkouškou, mohou získat v nástavbovém oboru Podnikání (Soudom-stod.cz, Historie školy, 2022).

6.1.3 Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn

Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn se nacházejí v malém městečku Horšovský Týn, který je součástí okresu Domažlice. V čele této instituce stojí paní Ing. Miluše Fousová.

Tradice této školy sahá až do období 2. sv. války, kdy se v budově místní měšťanské školy vyučovaly různé zemědělské obory. S plynoucími roky se zemědělská škola začala rozšiřovat o obory nové, jako například: Zedník nebo Automechanik. Důsledkem tohoto rozšiřování bylo rozdělení zemědělského školství v Horšovském Týně na dvě samostatné školy (střední zemědělská technická škola a zemědělské odborné učiliště). Obě školy měly velmi bohatou a složitou historii, kdy opakovaně docházelo ke změnám jejich názvu. Odloučení těchto dvou institucí trvalo až do roku 2003, kdy došlo k opětovnému sloučení.

Toto středoškolské zařízení nabízí uchazečům možnost výběru z 10 oborů. Jsou to obory zakončené maturitní zkouškou, do kterých patří například Ekonomika a podnikání, Agropodnikání nebo Technické lyceum. Dále jsou to obory zakončené výučním listem: Kuchař – číšník, Opravář zemědělských strojů, Zedník, a jiné. Tyto obory mají možnost pokračovat na tzv. „nástavbové studium“ (Sos-souhty.cz, Historie školy, 2022).

Škola v Horšovském Týně disponuje vlastními cvičnými pracovišti jako je školní penzion a statek, cukrárna, autodílna, svářečská škola nebo i autoškola (Sos-souhty.cz, Pracoviště, 2022).

6.2 Strukturované rozhovory

Výzkumné strukturované rozhovory byly realizovány na třech středních odborných školách, a to: Střední odborná škola Jarov, Střední odborné učiliště Domažlice, Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn. Rozhovory probíhaly při osobní schůzce a byl pořízen jejich zvukový záznam, který sloužil jako podklad pro přepis rozhovorů. Jednotlivým zástupcům škol (respondentům) byly kladeny předem stanovené otázky k danému tématu. Hlavními průzkumnými otázkami byly: Jakým způsobem probíhá identifikace nadaných žáků na středních odborných školách? Jak se dále pracuje s nadanými žáky na těchto školách?

6.2.1 Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborné učiliště Domažlice (respondent A)

Otázky úvodní, identifikace respondenta A

Můžete popsat svou pozici na škole?

Jsem učitel anglického jazyka a výchovný poradce.

Jaké jsou Vaše kompetence?

Mé kompetence jsou stanovené školským zákonem, vyhláškou č.72/2005.

Jak dlouho na škole působíte?

13,5 let.

Otázky zaměřené na zjištění základních údajů k danému tématu (Nadaní žáci na středních odborných školách)

Rozlišujete nadané žáky v jednotlivých třídách?

Ano, rozlišujeme.

Jestliže ANO, znáte jejich počet?

Ano, známe. Jsou čtyři.

Jaká je většinou oblast jejich nadání?

Většinou je to manuální zručnost a jazykové vloh, ale i sportovní a hudební talent.

Setkáváte se i s tím, že nadaný žák v jednom oboru vyniká, a v jiném je naopak průměrný nebo podprůměrný? Můžete mi, prosím, uvést nějaký příklad takového žáka?

Ano, například žák oboru Obráběč kovů je velmi zručně nadaný, zatímco ve studiu jazyků je podprůměrný.

Otázky zaměřené na identifikaci nadaného žáka

Podle čeho usuzujete, že je žák nadaný?

Nadaný žák většinou vyčnívá zručností, velmi dobrými jazykovými vloh, má větší prostorovou představivost, tvůrčí přístup a podobně.

Spolupracujete při rozpoznávání těchto žáků s odbornými specialisty (školní psycholog, PPP – pedagogicko psychologická poradna, Centrum nadání, ...)?

Ano, spolupracujeme, a to s PPP Domažlice.

Spolupracujete s těmito institucemi i při další práci s nadanými žáky? (například: Konzultujete s nimi, jak s žákem pracovat?)

Ano, spolupracujeme. Na pravidelných schůzkách výchovných poradců s představiteli PPP a dalšími přizvanými odborníky konzultujeme, jak například pracovat s těmito nadanými žáky. Pedagogicko-psychologická poradna nám radí, jak s těmito žáky pracovat, jak je efektivně začlenit do výuky apod.

Mají Vaši učitelé nějaké speciální vzdělání ohledně této problematiky?

Ne.

Pořádáte nějaké kurzy nebo školení ohledně diagnostiky a práce s nadanými žáky?

Kurzy nepořádáme, ale učitelé jsou pravidelně informováni o jednotlivých žácích se zprávou resp. doporučením PPP.

Otázky zaměřené na téma práce s nadanými žáky a jejich integrace do výuky

Jak s nadanými žáky pracujete? Vytváříte pro ně nějaké individuální formy a metody výuky nebo speciální programy?

Nadaní žáci pracují individuálně pod vedením učitele odborného výcviku často na úkolech, které vyžadují složitější postup, tvůrčí přístup, iniciativu a schopnost samostatného rozhodování a následného řešení.

Jak na Vaší škole probíhá začleňování těchto žáků do klasické výuky či výuky praktické?

Integrací do klasické výuky.

Jak může škola podpořit nadaného žáka?

Systematickým a cílevědomým vedením při práci na náročnějších úkolech a projevem důvěry ve vyslání na soutěže krajského i republikového formátu a následným věcným a morálním oceněním v případě dosažení úspěšného umístění.

Otázky zaměřené na oblast podpůrných činitelů v rámci začlenění a práce s nadanými žáky

Jsou nějaké legislativní možnosti a kroky, které napomáhají ke zkvalitnění a usnadnění práce s nadanými žáky?

Ano, samozřejmě takové kroky jsou. Jako například vyhlášky MŠMT, které jsou zaměřené na tuto oblast a jejich novelizace.

Které pomáhají Vám?

Využíváme právě vyhlášky MŠMT.

Co by Vaší škole pomohlo k lepší práci s nadanými žáky a k jejich integraci mezi ostatní spolužáky?

Domnívám se, že práce s nadanými žáky na škole je promyšlená a cílevědomá, v této chvíli tedy nic.

Otázky zaměřené na oblast faktorů komplikující integraci nadaného žáka

Zaznamenáváte nějaké komplikace v rámci integrace nadaného žáka do výuky?

Ne.

V čem spatřujete největší problém?

Někdy narážíme na problém špatného rozpoznání nadaného žáka vyučujícím. Většinou toto pozorujeme při klasické hodině teorie, kdy má vyučovací hodina pouze jen 45 minut, a to je opravdu velmi krátký čas na zvládnutí výkladu učiva, a ještě k tomu na rozpoznání talentu nebo nadání žáka. V praktickém vyučování je to jiné, tam má vyučující více času a prostoru na pozorování těch jednotlivých žáků a na práci s nimi.

Setkáváte se s nějakými překážkami, které se vztahují k sociálnímu okolí žáka a k jeho spolužákům nebo učitelům?

Ne, nesetkáváme.

Setkáváte se ještě s jinými problémy, které komplikují začlenění? S jakými?

Ne.

Otázky zaměřené na téma přínos začlenění nadaného žáka do prostředí běžného středoškolského vyučování

V čem Vás obohatila skutečnost, že se na Vaší škole objevují nadaní žáci?

Pro nás je to prezentace školy jako celku. Jelikož v očích některých lidí je odborné učiliště spíše podřadnou školou, tak my jim prezentací těchto žáků a jejich výsledky dokazujeme, že i na takové škole jsou žáci velmi nadaní a schopní.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka do běžného vyučování?

Je to možnost obohacení tohoto běžného vyučování. Nadaní žáci mají většinou jiný pohled na danou problematiku, a mohou tak to téma obohatit i svými poznatky a nápady.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka mezi ostatní spolužáky?

Začlenění těchto žáků mezi ostatní spolužáky bereme jako motivaci pro ostatní spolužáky. Mohou jim pomoci s výukou, ukázat jim nové možnosti, a také to ostatní spolužáky může motivovat k lepším výsledkům.

Je ještě něco, co zde nebylo zmíněno a hodilo by se to podle Vás k tématu?

Děkuji za rozhovor.

6.2.2 Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborné učiliště Domažlice – Stod (respondent B)

Otázky úvodní, identifikace respondenta B

Můžete popsat svou pozici na škole?

Jsem výchovná poradkyně, zástupkyně ředitele pro teoretickou výuku a učitelka.

Jaké jsou Vaše kompetence?

Výchovná poradkyně a učitelka.

Jak dlouho na škole působíte?

38 let.

Otázky zaměřené na zjištění základních údajů k danému tématu (Nadaní žáci na středních odborných školách)

Rozlišujete nadané žáky v jednotlivých třídách?

Ano.

Jestliže ANO, znáte jejich počet?

Aktuálně je to 8 nadaných žáků, žádný mimořádně nadaný.

Jaká je většinou oblast jejich nadání?

Převažuje řemeslné nadání.

Setkáváte se i s tím, že nadaný žák v jednom oboru vyniká a v jiném je naopak průměrný nebo podprůměrný? Můžete mi, prosím, uvést nějaký příklad takového žáka?

Ano, je to časté. Žák například úspěšně soutěží v oboru, ve kterém se učí, má nadprůměrné odborné znalosti, ale neprospívá ve všeobecných předmětech nebo má problémy v sociálních kontaktech. Mezi nadanými žáky máme i žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Otázky zaměřené na identifikaci nadaného žáka

Podle čeho usuzujete, že je žák nadaný?

Mimořádné schopnosti, dovednosti, zručnost, upozornění od pedagogů.

Informaci o nadání žáka získáváme někdy již z přihlášky ke studiu, sdělení ze ZŠ. Další informace mohou poskytnout rodiče v nástupním dotazníku o žákovi – např. mimoškolní zájmy.

Třídní učitelé zjišťují mimořádnosti v průběhu čtvrtletí, vzájemně si sdělují učitelé teoretické výuky a odborného výcviku a projednávají se i na čtvrtletních pedagogických radách. Výchovná poradkyně si vede evidenci vytipovaných žáků a sleduje, jak se s nimi pracuje – zapojování do akcí, soutěží, úspěchy.

Spolupracujete při rozpoznávání těchto žáků s odbornými specialisty (školní psycholog, PPP – pedagogicko-psychologická poradna, Centrum nadání, ...)?

**Spolupracujete s těmito institucemi i při další práci s nadanými žáky?
(například: Konzultujete s nimi, jak s žákem pracovat?)**

Zatím ne, využili bychom v případě mimořádného nadání.

Mají Vaši učitelé nějaké speciální vzdělání ohledně této problematiky?

Ne, studují jen v rámci samostudia nebo v rámci DVPP.

Pořádáte nějaké kurzy nebo školení ohledně diagnostiky a práce s nadanými žáky?

Ne.

Otázky zaměřené na téma práce s nadanými žáky a jejich integrace do výuky

Jak s nadanými žáky pracujete? Vytváříte pro ně nějaké individuální formy a metody výuky nebo speciální programy?

Zapojujeme je především do reprezentačních akcí a soutěží. V rámci odborného výcviku vytvářejí výrobky, jsou aktivní v odborných kroužcích apod. Nadání na našem typu školy není natolik mimořádné, aby práce s takovým žákem vyžadovala speciální programy nebo individuální formy výuky.

Ve výuce se tito žáci aktivně zapojují do konkrétních činností, zadávají se soutěživé a problémové úlohy, nadstandardní učivo, motivují se k účasti na soutěžích, v reprezentačních akcích, vedou se k výrobě složitějších výrobků, rozvíjí se tvořivost apod.

Jak na Vaší škole probíhá začleňování těchto žáků do klasické výuky či výuky praktické?

Jsou integrováni v běžných třídách.

Jak může škola podpořit nadaného žáka?

Podporujeme je v přípravě na soutěže, motivujeme k zapojení do soutěží nebo prezentací oboru a školy na různých akcích, v odborných kroužcích mají možnost individuální realizace.

Otázky zaměřené na oblast podpůrných činitelů v rámci začlenění a práce s nadanými žáky

Jsou nějaké legislativní možnosti a kroky, které napomáhají ke zkvalitnění a usnadnění práce s nadanými žáky?

Jsou různá metodická doporučení (MŠMT, ČŠI, NPI ...), legislativně školský zákon a příslušné vyhlášky.

Které pomáhají Vám?

Snažíme se sledovat vše, co je běžně dostupné k metodice.

Co by Vaší škole pomohlo k lepší práci s nadanými žáky a k jejich integraci mezi ostatní spolužáky?

S integrací jsme zatím neměli problém – s ohledem na charakter nadání na našem typu školy.

Otázky zaměřené na oblast faktorů komplikující integraci nadaného žáka

Zaznamenáváte nějaké komplikace v rámci integrace nadaného žáka do výuky?

Nic mimořádného.

V čem spatřujete největší problém?

Aby se tito žáci nestyděli nebo nebáli vybočovat mezi spolužáky, byť jednostranně. Namotivovat je na hrdost na vlastní schopnosti nebo dovednosti a chuť je předvést.

Setkáváte se s nějakými překážkami, které se vztahují k sociálnímu okolí žáka a k jeho spolužákům nebo učitelům?

Občas se objevují posměšky ze strany spolužáků, drobné pomluvy o předvádění se apod.

Setkáváte se ještě s jinými problémy, které komplikují začlenění? S jakými?

Ne.

Otázky zaměřené na téma přínos začlenění nadaného žáka do prostředí běžného středoškolského vyučování

V čem Vás obohatila skutečnost, že se na Vaší škole objevují nadaní žáci?

Nadaní žáci byli na školách vždy, jen v posledních cca deseti letech se tomuto tématu věnuje zvýšená pozornost. Což je dobré v tom, že si pedagogové více uvědomují, že nadaný nemusí být jen žák s vyznamenáním, že může být dokonce i žákem „problémovým“ ve vztahu ke spolužákům nebo učitelům. Pokud se nadaní podchytí a s žákem se vhodně pracuje, může to být velmi pozitivní aspekt v práci učitele, naplnění smysluplnosti učitelské práce, „pedagogická radost“.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka do běžného vyučování?

Tito žáci například přicházejí s jinými způsoby řešení problémů, chtějí se podělit o jiné znalosti, mohou se ale také nudit, vadí jim „čekání na ostatní“.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka mezi ostatní spolužáky?

Typický bývá u těchto žáků smysl pro humor, byť ne pro všechny ostatní pochopitelný, často jsou netolerantní k nedokonalostem ostatních, ovládají třídní debaty, ne vždy vhodným způsobem. Zároveň se mezi nimi vyskytují i žáci introvertní, kteří se v kolektivu necítí komfortně, a kde je potřeba postupovat ze strany pedagogů individuálně.

Je ještě něco, co zde nebylo zmíněno a hodilo by se to podle Vás k tématu?

Ne.

Děkuji za rozhovor.

6.2.3 Rozhovor se zástupcem školy – Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn (respondent C)

Otázky úvodní, identifikace respondenta C

Můžete popsat svou pozici na škole?

Jsem učitelka angličtiny, anglické konverzace a vyučuji i didaktiku angličtiny.

Jaké jsou Vaše kompetence?

Jsem učitelka.

Jak dlouho na škole působíte?

Na škole jsem 17 let, ale z toho 6 let jsem byla na mateřské dovolené, takže vlastně učím 11 let.

Otázky zaměřené na zjištění základních údajů k danému tématu (Nadaní žáci na středních odborných školách)

Rozlišujete nadané žáky v jednotlivých třídách?

Nadané žáky v jednotlivých třídách nerozlišujeme. Výchovně–pedagogický pracovník, se kterým jsem toto téma diskutovala, a vedení školy mají nějaké záznamy o těchto žácích, ale to se spíše jedná o žáky, kteří byli například hodně úspěšní na vědomostních soutěžích a olympiádách. Jinak jako vyučující nemáme přehled o konkrétních nadaných žácích.

Jestliže ANO, znáte jejich počet?

Neznáme.

Jaká je většinou oblast jejich nadání?

Jsou to většinou žáci, kteří jsou nadaní pohybově, účastní se různých sportovních soutěží a reprezentují školu.

Ohledně vědeckého nadání tady na škole moc žáků nemáme.

Dále pak máme třeba na škole obor Kuchař–číšník, Cukrář, Automechanik, Zedník, Opravář zemědělských strojů a Farmář–zemědělec, kde je mnoho žáků opravdu nadaných v oblasti zručnosti, tvořivosti, technického myšlení a podobně.

U oboru Kuchař–číšník nebo Cukrář je to pak spíše nadání kreativní, kde svou kreativitu tito žáci mohou rozvíjet a uplatňovat na různých soutěžích nebo vzdělávacích workshopech.

Máme tady i umělecky nadané žáky, kdy se jejich největší um projevuje při vyučovacích hodinách, kdy se nudí. Ale máme tady i žáka, který se věnuje komponování a skládání hudebních skladeb.

Setkáváte se i s tím, že nadaný žák v jednom oboru vyniká, a v jiném je naopak průměrný nebo podprůměrný? Můžete mi, prosím, uvést nějaký příklad takového žáka?

Ano, setkáváme. Často to tak bývá i s „normálními“ žáky. Hodně je to vidět i třeba v té angličtině, kdy ti žáci jsou v tomto předmětu nadprůměrní, tak pak jim třeba většinou nejde matematika. Dalším příkladem je i již zmíněný žák, který komponuje hudbu. Tohoto žáka sice osobně neučím, ale právě výchovný poradce mi říkal, že to je zrovna příklad žáka, kdy jeho známky a prospěch byly opravdu špatné, že hrozilo, že studium na škole nezvládne, ale přesto jeho nadání v hudbě bylo ohromující.

Otázky zaměřené na identifikaci nadaného žáka

Podle čeho usuzujete, že je žák nadaný?

Žák má většinou nadprůměrné výsledky z prověřkových testů, dále má velký všeobecný rozhled oproti ostatním spolužákům. Například i při odpovídání na položené otázky nadaný žák odpovídá více do hloubky a dále rozvíjí téma, sám se dotazuje na danou problematiku. Jinak samozřejmě nadaného žáka poznáme i podle práce při praktickém vyučování, kdy takovýto žák je například více zručný, zvládá i složitější případy úkonů apod.

Celkově to, že je žák nadaný, usuzujeme z jeho chování a z jeho práce při hodinách. Nadaný žák většinou vyčnívá mezi ostatními spolužáky názorově, rozhledem a výsledky.

**Spolupracujete při rozpoznávání těchto žáků s odbornými specialisty (školní psycholog, PPP – pedagogicko-psychologická poradna, Centrum nadání, ...)?
Spolupracujete s těmito institucemi i při další práci s nadanými žáky?
(například: Konzultujete s nimi, jak se žákem pracovat?)**

Naše škola s těmito institucemi nespolupracuje.

Mají Vaši učitelé nějaké speciální vzdělání ohledně této problematiky?

Ne, nemají. Speciální školení na toto téma absolvuje pouze náš pedagogicko-výchovný poradce.

Pořádáte nějaké kurzy nebo školení ohledně diagnostiky a práce s nadanými žáky?

Ne.

Otázky zaměřené na téma práce s nadanými žáky a jejich integrace do výuky

Jak s nadanými žáky pracujete? Vytváříte pro ně nějaké individuální formy a metody výuky nebo speciální programy?

Ne, naše škola individuální formy výuky nepodporuje. Speciální programy a ani individuální metody výuky se nepoužívají ani nevytvářejí.

Jak na Vaší škole probíhá začleňování těchto žáků do klasické výuky či výuky praktické?

Začleňování těchto žáků do výuky probíhá standardně, tak jako u klasického žáka. Někdy však hodně záleží na povaze a individualitě toho nadaného žáka.

Jak může škola podpořit nadaného žáka?

Naši žáci se účastní různých vědomostních olympiád a soutěží. Například naše škola byla přizvána i k natáčení pořadu Prostřeno, kdy byl jako náš zástupce vybrán jeden opravdu nadaný žák z oboru Kuchař-číšník, který se pravidelně účastní také různých soutěží a reprezentuje školu. Dále těmto žákům škola umožňuje účast na různých workshopech.

Otázky zaměřené na oblast podpůrných činitelů v rámci začlenění a práce s nadanými žáky

Jsou nějaké legislativní možnosti a kroky, které napomáhají ke zkvalitnění a usnadnění práce s nadanými žáky?

Ano, samozřejmě takové možnosti existují, avšak naše škola je nevyužívá.

Které pomáhají Vám?

Využíváme například možnosti různých dotačních titulů na rozšíření a úpravu pracovišť naší školy. Tyto prostory však využívají všichni žáci.

Co by Vaší škole pomohlo k lepší práci s nadanými žáky a k jejich integraci mezi ostatní spolužáky?

Určitě možnost individuálního vzdělávacího plánu.

Otázky zaměřené na oblast faktorů komplikující integraci nadaného žáka

Zaznamenáváte nějaké komplikace v rámci integrace nadaného žáka do výuky?

Komplikace v rámci začleňování žáka do výuky nezaznamenáváme. Opravdu hodně záleží na individualitě toho studenta.

V čem spatřujete největší problém?

Problémy nespatřujeme.

Setkáváte se s nějakými překážkami, které se vztahují k sociálnímu okolí žáka a k jeho spolužákům nebo učitelům?

Občas je problém na straně učitelů, kdy ti učitelé nechtějí pouštět toho žáka na ty různé soutěže a tak. Většinou se tyto problémy vztahují na žáky, kdy právě v jednom předmětu vyniká (to je ten předmět, ve kterém školu reprezentuje) a v druhém má problémy.

Dále se také stává, že vyučující nechtějí připravovat práci navíc pro tyto žáky. Z toho pak vznikají i různé problémy, kdy ten vyučující nerozpozná, že je ten žák nadaný, že se při té klasické hodině nudí, a že když má například všechny úkoly hotové, tak si vytáhne knížku a při hodině si čte. V takovém případě pak ten vyučující považuje toho žáka za neukázněného a ignorantského.

Co se týče ostatních spolužáků, tak se občas stává, že ostatní spolužáci mají otázky typu: „Proč on to nemusí dělat a my jo?“.

Jelikož na naší škole není možnost individuálního plánu, tak se ani nestává to, že by ostatní spolužáci toho nadaného spolužáka nějak „napadali“ tím, že třeba má nějaké úlevy a podobně.

Setkáváte se ještě s jinými problémy, které komplikují začlenění? S jakými?

Většinou jsou to problémy, které už tady zazněly, jako neochota vyučujících vytvářet a připravovat něco extra pro toho konkrétního žáka nebo povaha studenta.

Také se mi stalo, že jsem ve třídě měla velice inteligenčně nadaného studenta, který měl docela výbušnou, trošku i asociální povahu, a to se někdy odrazovalo na jeho chování vůči vyučujícímu. V případě, že jsem například řekla něco nepřesně nebo špatně, tak se na mě tento žák okamžitě „vrhnul“, že je to blbě, tak co jim to tady vykládám. Požádala jsem ho tedy, ať nám vysvětlí, co na tom bylo špatně a jeho reakce na to byla taková, že je to moje práce, tak proč by on měl něco vysvětlovat. Takže i to, jaký ten žák je, může někdy být problémem pro začlenění.

Otázky zaměřené na téma přínos začlenění nadaného žáka do prostředí běžného středoškolského vyučování

V čem Vás obohatila skutečnost, že se na Vaší škole objevují nadaní žáci?

Pro mě je to určitě hodně motivační, jelikož já sama se od těchto žáků mohu něco naučit a dále se i snažím ty jednotlivé hodiny udělat pro ně kreativnější (i když to není někdy z časového hlediska jednoduché), aby se v těch jednotlivých hodinách nenudili. Snažím se jim i třeba pokládat složitější otázky a někdy jejich znalosti využívám i k tomu, aby ostatním vysvětlili, proč to je třeba právě takhle správně nebo špatně.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka do běžného vyučování?

Takovýto žák může obohatit běžné vyučování svými znalostmi, může být pro ostatní spolužáky motivací.

Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka mezi ostatní spolužáky?

Tak jak již bylo zmíněno, může to být motivace pro ostatní spolužáky.

Stalo se mi, že jeden z žáků, velice nadaný na jazyky a celkově velice inteligenčně zdatný se sám nabídl, že bude doučovat svoji spolužačku, která měla velkou absenci z důvodu vážného úrazu. Takže i z tohoto hlediska to může být pro ostatní spolužáky pomocí.

Je ještě něco, co zde nebylo zmíněno a hodilo by se to podle Vás k tématu?

Myslím, že asi zaznělo vše.

Děkuji za rozhovor.

6.3 Zhodnocení výsledků strukturovaných rozhovorů

6.3.1 Výsledky rozhovoru respondent A – Střední odborné učiliště Domažlice

Respondentem A byl zástupce Středního odborného učiliště v Domažlicích. Na této škole se věnují rozlišování nadaných žáků v jednotlivých třídách a pravidelně, ve výroční zprávě, zaznamenávají jejich počet. Aktuální počet nadaných žáků je 4.

Většina těchto nadaných žáků vyniká v oblasti manuální zručnosti, jazykových vloh, ale i v oblasti sportu nebo hudby. Identifikace nadaného nebo talentovaného žáka probíhá na této škole většinou formou vyzorování od vyučujících. Podle jejich slov nadaný žák většinou vyčnívá zručností, má velmi dobré jazykové vlohy, jeho předností je velká prostorová představivost a tvůrčí přístup.

Tato škola spolupracuje i s odbornými specialisty, a to konkrétně s pedagogicko-psychologickou poradnou, kde jim tato instituce radí, jak s těmito žáky pracovat a jak je efektivně začlenit do běžného vyučování.

Žáci jsou začleňováni do klasické výuky nebo praktické výuky. Nadaní žáci v praktickém vyučování pracují individuálně pod vedením učitele odborného výcviku. Často pracují na úkolech, které vyžadují složitější postup. Tím je myšlen tvůrčí přístup, iniciativa a schopnost samostatného rozhodování a následného řešení. Individuální formy vzdělávání na této škole nejsou.

Střední odborné učiliště Domažlice nadané žáky podporuje převážně systematickým a cílevědomým vedením při práci na náročnějších úkolech a umožňuje jim účast na

soutěžích krajského i republikového formátu. Dále jsou tito žáci za svou prezentaci školy odměňováni věcným a morálním oceněním.

Nadaní a talentovaní žáci pro tuto školu představují velkou část jejich prezentace a prestiže, a to nejen díky účastem na různých školních soutěžích. Tito žáci jsou i velkým přínosem pro běžné vyučování, kdy jejich talent, nadání nebo jiný pohled na situaci napomáhají k obohacení vyučovací jednotky nebo k rozvoji probírané problematiky. Začlenění těchto žáků mezi ostatní spolužáky působí jako motivace pro ostatní. Nadaní žáci mohou svým spolužákům pomoci s pochopením probírané látky, mohou jim ukázat nové možnosti a mohou je motivovat k větší pílí a pracovitosti, což může přispívat ke zlepšení jejich studijních výsledků.

6.3.2 Výsledky rozhovoru respondent B – Střední odborné učiliště Domažlice – Stod

Respondentem B za Střední odborné učiliště Stod byla zástupkyně ředitele a zároveň výchovná poradkyně. Podle jejích slov na této škole dochází k rozlišování nadaných žáků v rámci jednotlivých tříd. Jejich aktuální počet je 8 nadaných žáků, žádný mimořádně nadaný. Mezi nadanými žáky mají i žáka se speciálními vzdělávacími potřebami.

Oblast nadání těchto žáků je převážně řemeslného charakteru. Jejich nadání se většinou projevuje mimořádnými schopnostmi, dovednostmi a zručností. Ze sdělení respondenta B je patrné, že i nadaní žáci mohou v jednom oboru vynikat, a naopak v jiném mohou být podprůměrní. Jako příklad uvádí fakt, že žák úspěšně soutěží v oboru, ve kterém se učí, má nadprůměrné odborné znalosti, ale neprospívá ve všeobecných předmětech nebo má problémy v sociálních kontaktech.

Informaci o nadání žáka může tato škola získat už z přihlášky ke studiu, ze sdělení základní školy nebo od samotných rodičů žáka, kteří v nástupním dotazníku vyplňují navíc i mimoškolní zájmy. Další identifikace vychází od samotných vyučujících, a to formou vypořádání. Třídní učitelé zjišťují mimořádnosti v průběhu čtvrtletí. Učitelé teoretické výuky a odborného výcviku si je vzájemně sdělují. Výchovná poradkyně si vede evidenci vytipovaných žáků a sleduje, jak se s nimi pracuje

(zapojování do školních akcí, soutěží a jejich úspěchy). Tato škola prozatím nespolupracuje s žádnými odbornými institucemi nebo specialisty.

Práce s nadanými žáky většinou spočívá v zapojení těchto žáků do reprezentačních akcí nebo soutěží. Dále v rámci odborného výcviku tito žáci vytvářejí i atypické a složitější výrobky a jsou aktivní v odborných kroužcích, které tato škola zaštiťuje. Tímto jim umožňuje osobní realizaci v odborných kroužcích. Individuální formy výuky nebo speciální programy tato škola neposkytuje.

Škola tyto žáky podporujeme přípravou na soutěže tím, že je motivuje k zapojení se do soutěží nebo prezentaci jejich oboru a školy na různých akcích.

Nadaní žáci jsou integrováni v běžných třídách. Škola na tomto řešení začlenění neshledává žádný problém. Největší problém, v rámci integrace nadaných žáků, spatřují pouze v tom, že se tito žáci často stydí a bojí vybočovat z řad ostatních spolužáků. To způsobuje integrační překážku, jelikož dochází k pomluvám, předvádění se a posměškům ze stran těchto spolužáků.

Skutečnost, že se na této škole objevují nadaní žáci, přispělo k tomu, že si pedagogové začali více uvědomovat, že nadaný žák nemusí mít nutně vyznamenání. Že to může být i problémový žák ve vztahu k učiteli či ostatním spolužákům. Podle slov respondenta je práce s nadanými žáky velmi pozitivním aspektem práce učitele, kdy dochází k naplnění smysluplnosti pedagogické práce.

Přínos nadaných žáků se objevuje i v běžném vyučování, kde tito žáci přicházejí s jinými způsoby řešení problémů nebo se chtějí podělit o své znalosti. Toto chování může však někdy, podle slov respondenta, působit problémově ve vztahu k ostatním spolužákům, ale i k vyučujícím.

6.3.3 Výsledky rozhovoru respondent C – Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Horšovský Týn

Dotazovaným respondentem C byl zástupce Střední odborné školy a Středního odborného učiliště v Horšovském Týně. Na této odborné škole nedochází k rozlišování nadaných žáků v rámci jednotlivých tříd, tudíž není znám jejich počet.

Výchovný poradce provádí pouze evidenci žáků, kteří se například zúčastnili různých vědomostních, odborných nebo sportovních soutěží.

Převažující oblastí nadání v rámci této odborné školy je nadání pohybové, manuální zručnost a tvořivost nebo technické myšlení a jazykové vlohy. Dále je to také oblast kreativní, která se objevuje převážně u žáků s oborem Cukrář nebo Kuchař-číšník. Tato škola se také setkává se situací, kdy nadaný žák exceluje v jednom předmětu a v ostatních jsou jeho studijní výsledky průměrné nebo i podprůměrné.

Identifikace nadaného nebo talentovaného žáka probíhá vyzorováním od vyučujících teoretické nebo praktické výuky. Podle slov respondenta má nadaný žák většinou nadprůměrné výsledky z prověřkových testů a velký všeobecný rozhled oproti ostatním spolužákům. Nadaný žák na otázky odpovídá více do hloubky, rozvíjí téma a sám se dotazuje na danou problematiku. V praktickém vyučování je žák více zručný, zvládá i složitější úkoly apod. V rámci identifikace nadaného žáka škola nespolupracuje s žádnými odbornými specialisty.

Začleňování těchto žáků do výuky probíhá standardně, tak jako u klasického žáka. Škola nepodporuje individuální formy vzdělávání a nevytváří žádné speciální programy. Nadaní žáci jsou podporováni účastí na různých vědomostních olympiádách a sportovních nebo odborných soutěžích. Dále těmto žákům škola umožňuje účast na odborných workshopech. V rámci integrace škola zaznamenává následující problémy. Prvním z nich je neochota některých učitelů pouštět žáky na soutěže. Většinou je tento problém u žáků, kteří právě v jednom předmětu vynikají a v druhém mají problémy. Druhým problémem je neochota některých vyučujících přizpůsobit své přípravy a vyučovací hodiny potřebám nadaného žáka. Z toho pak vzniká další problém, kdy vyučující nerozpozná žákovo nadání. Ohledně vztahu k ostatním spolužákům dochází k občasnému posmívání se nadanému žákovi, ale k posměškům dochází i z druhé strany, a to od nadaného žáka. V tomto školském zařízení se dotazovaný respondent setkal i s problémem „útoků“ na učitele ze strany nadaného, který osočil vyučujícího kvůli chybně ve vyložené látce. Respondent tyto problémy přisuzuje sociálním a povahovým rysům konkrétního nadaného žáka (introvert, nechuť se začlenit apod.).

Poznatek, že se na této škole objevují nadaní žáci, tvoří u respondenta motivaci k dalšímu sebevzdělávání, získávání znalostí a vědomostí od žáka samotného. Nadaný nebo talentovaný žák může obohatit běžné vyučování svými znalostmi a může být pro ostatní spolužáky motivací a pomocí při nepochopení učiva.

7 Vlastní doporučení

V návaznosti na zjištěné výsledky ze strukturovaných rozhovorů jednotlivých středních odborných škol je zřejmé, že všechny dotazované školy mají ve svých řadách nadané žáky. Jedná se převážně o nadání z oblasti manuální zručnosti, kreativity nebo sportovních aktivit. Výjimkou nejsou ani žáci jazykově nadaní.

U všech respondentů bylo zjištěno, že identifikace nadaných jedinců probíhá většinou formou vyzorování od vyučujícího. Respondent B ze Střední odborné školy ve Stodě dále uvedl, že další pomocnou formou při identifikaci je upozornění od rodičů nebo výstupní zpráva ze základní školy. Žádná z dotazovaných škol nepořádá vzdělávací kurzy pro své pedagogy. Pedagogové na těchto školách nemají povinnost se v tomto tématu dále vzdělávat.

Prvotním doporučením, jak zlepšit identifikaci a práci s nadanými žáky, je pravidelná účast pedagogů na školeních a absolvování vzdělávacích kurzů, které jsou zaměřeny právě na práci s nadanými žáky a jejich identifikaci. S tímto doporučením sympatizuje i Česká školní inspekce ve své tematické zprávě o podpoře nadaných a mimořádně nadaných žáků na základních a středních školách (Pavlas a kol., 2022).

Nezbytnou součástí identifikace a práce s nadanými a talentovanými žáky je i vzájemná komunikace mezi jednotlivými vyučujícími, kteří by si měli předávat zjištěné poznatky o nadaných žácích. Nedostatečná komunikace mezi vyučujícími může mít za následek situaci, kdy jeden vyučující považuje žáka za nadaného a druhý naopak za žáka s nedbalým přístupem. To, že žák působí při vyučovacích hodinách nepozorně, může být způsobeno jen neschopností identifikace a nedostatečnou empatií druhým vyučujícím. Vzájemné sdílení poznatků může těmto situacím předcházet.

Všichni dotazovaní uvedli, že na jejich školách nevyužívají pro nadané žáky individuální vzdělávací plán a většina podpory těchto žáků je založena na možnosti účastnit se soutěží a olympiád.

Další možností, jak podpořit rozvoj schopností nadaných žáků na středních odborných školách je i vytváření mimoškolních aktivit – odborné kroužky. Odborné kroužky mohou přispívat k možnosti práce na složitějších úkolech. Žáci si mohou

vyzkoušet nové postupy práce a jiné technické metody, které jim nedovoluje klasická výuka. Vedení takovýchto kroužků může zajišťovat učitel školy nebo například externí partneři školy jako jsou zaměstnanci specializovaných firem, instruktoři z odborných institucí nebo pedagogičtí pracovníci vysokých škol.

Podle České školní inspekce je efektivní podporou nadaných žáků diferenciací přístupu k žákům uvnitř heterogenních tříd (Pavlas a kol., 2022). K nadaným žákům by se mělo v rámci výuky přistupovat podle jejich potřeb a charakteristik. Je vhodné žákům připravovat speciální úkoly a zadání, případně je začlenit do spolupráce s ostatními spolužáky, které může svým přístupem podpořit a motivovat.

Jako další možnost, pro rozvoj a podporu nadaných žáků na středních odborných školách, uvádím možnost absolvování stáže ve výrobních firmách a jiných zařízeních, které jsou spojeny s žákovo studovaným oborem. Žák díky stáži může rozvíjet své schopnosti a může aplikovat své znalosti v praxi.

Nadaný a talentovaný žák může své dovednosti i dále předávat. Předávání jeho schopností a znalostí může probíhat kooperací školy s organizacemi, které zprostředkovávají a zajišťují zájmové kroužky nejrůznějšího zaměření pro veřejnost. Nadaní žáci v těchto kroužcích mohou působit jako lektori. Předávají svůj talent a nadání ostatním, a přitom stimulují svůj osobní rozvoj.

ZÁVĚR

Závěrečná práce na téma *“Nadaní žáci na středních odborných školách”* se zabývala mapováním práce s nadanými a talentovanými žáky ve středním odborném vzdělávání.

Teoretická část práce byla zaměřena na vymezení dané problematiky. Konkrétně řešila pojmy, jako jsou nadání, talent a inteligence. Dále bylo popsáno, jaké jsou druhy nadání a inteligence, charakteristika nadaného žáka, způsob identifikace a její proces. V závěru teoretické části byly nastíněny způsoby práce s nadanými žáky.

Pro praktickou část byla vybrána metodika průzkumu v prostředí tří středních odborných škol s odlišnou lokací.

V rámci praktického výzkumu byl sestaven strukturovaný rozhovor, jehož cílem bylo zmapovat, jak se na jednotlivých vybraných školách staví k problematice nadaných žáků a jak s těmito žáky pracují.

Strukturovaný rozhovor se zaměřoval na otázky, jako: *“Rozlišujete nadané žáky v jednotlivých třídách?”* nebo *“Podle čeho usuzujete, že je žák nadaný?”*.

Ze získaných odpovědí bylo zřejmé, že všechny dotázané školy mají ve svých řadách nadané žáky. Tito žáci své nadprůměrné schopnosti odhalují zejména v oblasti manuálního nadání, kreativity, řemeslné zručnosti nebo ve sportovních aktivitách. Z oblasti rozumového nadání se nejčastěji na středních odborných školách objevuje nadání jazykové.

Identifikace nadaných a talentovaných žáků je ve většině případech stanovena pouze vypořizováním od vyučujících. V jednom případě respondent uvedl, že další informace o nadanosti žáka, získávají od samotných rodičů nebo z výstupních informací základních škol.

Všechny dotazované školy začleňují nadané žáky do klasické výuky a nevytvářejí pro ně žádné speciální programy, ani individuální vzdělávací plán.

Školy tyto žáky podporují zejména možnostmi účasti na odborných soutěžích, olympiádách nebo workshopech.

Všechny dotazované školy zmiňují, že přítomnost nadaných žáků je motivací nejen pro ostatní spolužáky, ale i pro samotné pedagogy.

Jako doporučení bylo uvedeno povinná účast pedagogických pracovníků na odborných kurzech a workshopech zaměřených na téma identifikace a práce s nadanými žáky. Dále možnost podpory nadaných žáků vytvářením mimoškolních aktivit, které mohou přispívat k dalšímu rozvoji žáka.

S tímto doporučením se pojí i možnost spolupráce škol s externími partnery (výrobní společnosti, restaurace,...), u kterých by žáci mohli absolvovat odbornou stáž. Nebo také kooperace školy se zřizovateli zájmových kroužků pro veřejnost, kde nadaní žáci mohou působit jako lektoři.

Často opomíjenou podporou, která byla zařazena do doporučení, je diferenciací přístupu k žákům uvnitř heterogenních tříd.

Rozvoj a podpora nadaných žáků nejsou důležité jen pro ně samotné, jejich schopnosti jsou užitečné a žádoucí pro celé fungování společnosti.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

MONOTEMATICKÉ PUBLIKACE

CLARK, Barbara. *Growing up Gifted*. New York: Macmillan Publishing Company, 1992. ISBN 0-02-322680-3.

DOČKAL, Vladimír. *Zaměřeno na talenty: aneb Nadání má každý*. Vyd. 1. Praha: nakladatelství Lidové noviny, 2005, 249 s. ISBN 80-7106-840-3.

FOŘTÍK, Václav a FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství Portál s.r.o., 2007, 126 s. ISBN 978-80-7367-297-3.

FOŘTÍKOVÁ, Jitka. *Praktická realizace vzdělávání mimořádně talentovaných žáků a studentů*. Pdf. 11 s.

FOŘTÍKOVÁ, Jitka a kol. *Problematika péče o nadané žáky na základních a středních školách*. Turnov: Vzdělávací centrum Turnov, o.p.s., 2011, 100 s. ISBN 978-80-260-0185-0.

GAGNÉ, François. *From Gifts to Talents: The DMGT as a Development Model*. New York: Cambridge University Press, 2005, 64-79 s.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: nakladatelství Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-X.

HAVAS, Harald. *Lexikon inteligence*. Vyd. 1. Bratislava: Aktuell, 2004, 448 s. ISBN 80-89153-06-2.

HAVINGEROVÁ, Jana Marie. *Pět pohledů na nadání: pedagogicko-psychologické přístupy, modely, výzkumy a jejich vztah ke školské praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2011, 144 s. ISBN 978-802-4738-574.

HLADÍK, Jaroslav. *Společenské vědy v kostce*. Vyd. 1. Havlíčkův Brod: Fragment, 1996, 108 s. ISBN 80-7200-044-6.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Rizikové skupiny, typy a profily nadaných žáků (studentů)*. *Svět nadání*. Praha: časopis svět nadání, 2012, 16-30 s.

HŘÍBKOVÁ, Lenka. *Základní témata problematiky nadaných*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského s.r.o., 2009, 72 s. ISBN 978-80-86723-25-9.

- JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Vyd. 1. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2006, 131 s. ISBN 80-86856-19-4.
- JURÁŠKOVÁ, Jana. *Základy pedagogiky nadaných*. Pezinok: Formát, 2003, 151 s. ISBN 80-89005-11-X.
- KLIMEŠ, Lumír. *Slovník cizích slov*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985, 816 s. ISBN 14-621-85.
- KOVÁŘOVÁ, Renata a KLUGOVÁ, Iva. *Edukace nadaných dětí a žáků*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2010, 88 s. ISBN 978-80-7368-430-3.
- LAZNIBATOVÁ, Jolana. *Nadané dieta: jeho vývin, vzdelávanie a podporovanie*. Vyd. 4. Bratislava: Iris, 2012, 394 s. ISBN 978-80-89256-99-0.
- MACHŮ, Eva a kol. *Identifikace a vzdělávání nadaných a talentovaných dětí – dobrá praxe pro Evropu*. Vyd. 1. Zlín: Krajská pedagogicko-psychologická poradna a ZDVPP Zlín, 2016, 71 s. ISBN 978-80-906400-3-0.
- MACHŮ, Eva. *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2006, 64 s. ISBN 80-210-3979-5.
- MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Vyd. 1. Praha: nakladatelství Portál, 2013, 704 s. ISBN 978-80-262-0174-8.
- MÖNKES, Franz J. a YPENBURG, Irene H. *Nadané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2002, 100 s. ISBN 80-247-0445-5.
- NOVOTNÁ, Magdalena. *Identifikace nadaných. Praktická příručka pro učitele o práci s talentovanými žáky na středních školách*. Vyd. 1. Brno: Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu z. s. p. o., 2010. 44 s. ISBN 978-80-254-8122-6.
- PAVLAS, Tomáš a kol. *Podpora vzdělávání nadaných a mimořádně nadaných žáků v základních a středních školách*. Praha: Česká školní inspekce, 2022, 42 s. ISBN 978-80-88087-98-4.
- PIAGET, Jean. *Psychologie inteligence*. Vyd. 1. Praha: nakladatelství Portál, 1999, 164 s. ISBN 80-7178-309-9.

PORTEŠOVÁ, Šárka. *Některé teoretické koncepce talentu a nadání*. Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity. Brno: Filozofická fakulta brněnské univerzity, 2003, 41-54 s.

PRŮCHA, Jan. *Pedagogický slovník*. Vyd. 2. Praha: nakladatelství Portál, 1998, 328 s. ISBN 80-7178-252-1.

SEJVALOVÁ, Jitka. *Talent a nadání – jejich rozvoj ve volném čase*. Vyd. 1. Praha: Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, 2004, 60 s. ISBN 80-86784-03-7.

ŠIMONÍK, Oldřich. *Vzdělávání nadaných žáků*, Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 207 s. ISBN 978-80-210-5349-6.

Školy. Nadání musí odhalit vyučující. Metro. Praha: Mafra a.s., 2022. ISSN 1211-7811.

ŠTÁVA, Jan a JANDA, Miroslav. *Legislativa možných přístupů škol a učitelů k nadaným žákům. Praktická příručka pro učitele o práci s talentovanými žáky na středních školách*. Vyd. 1. Brno: Jihomoravské centrum pro mezinárodní mobilitu z. s. p. o., 2010. 44 s. ISBN 978-80-254-8122-6.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Základy psychologie*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2004, 356 s. ISBN 80-246-0841-3.

ZELINA, Miron a ZELINOVÁ, Milota. *Rozvoj tvorivosti dětí a mládeže*. Vyd. 1. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1990, 130 s. ISBN 800-800-4428.

ZHOUF, Jaroslav. *Školní vzdělávací program jako příležitost ke zlepšení práce s talentovanými žáky v matematice*. MŠMT, 2006, 77 s.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Casopis.mensa.cz. *Intelligence a její měření*. [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: https://casopis.mensa.cz/veda/intelligence_a_jeji_mereni.html

Děti.mensa.cz. *Kolik existuje typů inteligence*. [online]. [cit. 2023-02-13]. Dostupné z: <https://deti.mensa.cz/index.php?pg=home--aktualni-deni&aid=260>

Sejvalová, Jitka. 2004. *Definice a projevy nadaných žáků*. [online]. [cit. 2023-03-01]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/17/DEFINICE-A-PROJEVY-NADANYCH-ZAKU.html>

Sos-souhtyn.cz. *Historie školy*. [online]. [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://sos-souhtyn.cz/historie-skoly/>

Sos-souhtyn.cz. *Pracoviště*. [online]. [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://sos-souhtyn.cz/pracoviste/>

Soudom.cz. *Obory vzdělávání*. [online]. [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://soudom.cz/obory-vzdelani>

Soudom.cz. *O nás*. [online]. [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://soudom.cz/o-nas>

Soudom-stod.cz. *Historie školy*. [online]. [cit. 2022-07-13]. Dostupné z: <https://www.soudom-stod.cz/historie-skoly.html>

Zakonyprolidi.cz. *Vyhláška č.73/2005 Sb.* [online]. [cit. 2023-03-13]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-73 - cast3>

ÚSTNÍ SDĚLENÍ

Ředitelka SOU Domažlice. Mgr. Zdeňka Buršíková. [cit. 2023-02-08].

Výchovná poradkyně SOU Stod. Mgr. Alena Sedláčková. [cit. 2023-02-08].

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1: Druhy nadání	16
Obr. 2: Gaussova křivka	27

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Vzor strukturovaného rozhovoru

PŘÍLOHA 1

Otázky strukturovaného rozhovoru

Otázky úvodní, identifikace respondenta

- **Můžete popsat svou pozici na škole?**
- **Jaké jsou Vaše kompetence?**
- **Jak dlouho na škole působíte?**

Otázky zaměřené na zjištění základních údajů k danému tématu (Nadaní žáci na středních odborných školách)

- **Rozlišujete nadané žáky v jednotlivých třídách?**
- **Jestliže ANO, znáte jejich počet?**
- **Jaká je většinou oblast jejich nadání?**
- **Setkáváte se i s tím, že nadaný žák v jednom oboru vyniká a v jiném je naopak průměrný nebo i podprůměrný? Můžete mi prosím uvést nějaký příklad takového žáka?**

Otázky zaměřené na identifikaci nadaného žáka

- **Podle čeho usuzujete, že je žák nadaný?**
- **Spolupracujete při rozpoznávání těchto žáků s odbornými specialisty (školní psycholog, PPP – pedagogicko psychologická poradna, Centrum nadání ...)? Spolupracujete s těmito institucemi i při další práci s nadanými žáky? (například: konzultujete s nimi, jak se žákem pracovat?)**
- **Mají Vaši učitelé nějaké speciální vzdělání ohledně této problematiky?**
- **Pořádáte nějaké kurzy nebo školení ohledně diagnostiky a práce s nadanými žáky?**

Otázky zaměřené na téma práce s nadanými žáky a jejich integrace do výuky

- **Jak s nadanými žáky pracujete? Vytváříte pro ně nějaké individuální formy a metody výuky nebo speciální programy?**
- **Jak na Vaší škole probíhá začleňování těchto žáků do klasické výuky či výuky praktické?**
- **Jak může škola podpořit nadaného žáka?**

Otázky zaměřené na oblast podpůrných činitelů v rámci začlenění a práce s nadanými žáky

- **Jsou nějaké legislativní možnosti a kroky, které napomáhají ke zkvalitnění a usnadnění práce s nadanými žáky?**
- **Které pomáhají Vám?**
- **Co by Vaší škole pomohlo k lepší práci s nadanými žáky a k jejich integraci mezi ostatní spolužáky?**

Otázky zaměřené na oblast faktorů, komplikující integraci nadaného žáka

- **Zaznamenáváte nějaké komplikace v rámci integrace nadaného žáka do výuky?**
- **V čem spatřujete největší problém?**
- **Setkáváte se s nějakými překážkami, které se vztahují k sociálnímu okolí žáka a k jeho spolužákům nebo učitelům?**
- **Setkáváte se ještě s jinými problémy, které komplikují začlenění? S jakými?**

Otázky zaměřené na téma přínos začlenění nadaného žáka do prostředí běžného středoškolského vyučování

- **V čem Vás obohatila skutečnost, že se na Vaší škole objevují nadaní žáci?**

- **Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka do běžného vyučování?**
- **Jak vnímáte přínos začlenění nadaného žáka mezi ostatní spolužáky?**
- **Je ještě něco, co zde nebylo zmíněno a hodilo by se to podle Vás k tématu?**

Děkuji za rozhovor.

Průzkumná otázka:

Jakým způsobem probíhá identifikace nadaných žáků ve středních odborných školách?

Jak se dále pracuje s nadanými žáky na těchto školách?